

Rikosseuraamusviraston monisteita 1 / 2006

Oikeus uskontoon

Vankilasielunhoito ja vankeinhoidon rakennemuutos

Työryhmän mietintö

31.12.2005

SISÄLLYSLUETTELO

RIKOSSEURAAMUSVIRASTOLLE	2
TYÖRYHMÄN ESITYKSET	3
1. OIKEUS USKONTOON - PERUSOIKEUS	5
2. USKONTOA KOSKEVAT LAIT JA SÄÄDÖKSET	7
3. KIRKON LÄHETTÄMIÄ SIELUNHOITAJIA	12
3.1 VANKILASIELUNHOIDON HISTORIAA	12
3.2 KELPOISUUS, PEREHDYTYS, KOULUTUS JA TYÖNOHJAUS	15
3.3 VIRKAA ON VOITAVA HOITAA	17
3.4 JUMALANPALVELUSTEN JA KIRKOLLISTEN TOIMITUSTEN JÄRJESTÄMINEN	17
3.5 YHTEISTYÖ	18
3.6 VAITIOLOVELVOLLISUUS JA – OIKEUS	18
4. SIELUNHOITAJAN TEHTÄVÄT VANKILASSA	20
4.1 YDINTEHTÄVÄT	20
4.2 YHTEYS MUIHIN USKONNOLLISIIN YHTEISÖIHIN	21
4.3 SIELUNHOITO JA VANKEUSPROSESSI	22
5. VAPAAEHTOISTYÖ	23
5.1 VAPAAEHTOISEN HENGELLISEN TYÖN TOIMILUPA	23
5.2 KOULUTUS	23
6. TARVITAANKO VANKILASIELUNHOITOA?	26
7. VANKILASIELUNHOIDON TOTEUTTAMINEN	28
8. VANKILASIELUNHOIDON TULOKSELLISUUS	32

OIKEUS USKONTOON VANKILASIELUNHOITO JA VANKEINHOIDON RAKENNEMUUTOS

Rikosseuraamusvirastolle

Rikosseuraamusvirasto asetti 20.12.2004 työryhmän selvittämään, miten vankilasielunhoito toteutetaan rangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan lainsäädännön uudistuessa ja vankeinhoidon rakenneuudistuksen toteutuessa. Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin vankilapastori Saku Toiviainen Helsingin vankilasta ja jäseniksi erityisasiantuntija Vuokko Karsikas Rikosseuraamusvirastosta, vankilanjohtaja Heikki Kokkonen Kuopion vankilasta ja vankilapastori Vesa Mäkelä Vaasan vankilasta. Lisäksi Kirkkohallitus nimesi työryhmään työalasihteeriksi Sami Puumalan. Työryhmän määräaika on 31.12.2005.

Helsingissä .12.2005

Saku Toiviainen
puheenjohtaja

Vuokko Karsikas Heikki Kokkonen Vesa Mäkelä Sami Puumala

TYÖRYHMÄN ESITYKSET

Pohtiessaan vankilasielunhoidon historiaa, nykyisyyttä ja tulevaisuutta vankilasielunhoidon työryhmä on toistuvasti huomannut koordinoinnin ja integroinnin tarpeen. Ei ole oikein, että perusoikeuksien toteutuminen voi olla laitoskohtaista ja jopa yksittäisen vankeinhoitajan uskonnollisista asenteista riippuvaa. Ei ole oikein, että vankilapappit tekevät viranhoidostaan niin itsensä näköisen, että jopa perustehtävien hoitaminen riippuu heidän omista kiinnostuksenkohteistaan. Ei ole oikein, että uusi vankilapappi jää vaille perehdyttäjää jossakin laitoksessa. Ei ole oikein, että joissakin laitoksissa kirkollista työtä tekevät vapaaehtoiset jäävät vaille tukea ja opastusta. Ei ole oikein, että vankilasielunhoidon resurssit ja mahdollisuudet ovat laitoskohtaisia. Ei ole oikein, jos vankilassa vähemmistöuskonnon edustaja jää vaille uskonnollisia palveluja.

Jotta edellä kuvatuilta epäkohdilta vältytään ja oikeus uskontoon toteutuu tasavertaisesti, työryhmä pitää tärkeänä, että vankilasielunhoitoa koordinoidaan nykyistä paremmin. Tehtävää varten aluevankilan päätoimisista sielunhoitajista tulee valita yhdyshenkilö. Vankilasielunhoitoa ei tule jättää marginaaliin aluevankiloihin siirryttäessä, vaan sen pitää integroitua luonnolliseksi osaksi aluevankiloiden toimintaa. Sielunhoidon saatavuus on taattava kaikissa aluevankilaan kuuluvissa vankilayksiköissä, ja sielunhoidosta tulee muodostua koko vankeusprosessin kattava, suunniteltu ja koordinoitu kokonaisuus. Tällä perusteella työryhmä esittää:

Vankeinhoitolaitokselle

- 1) Ryhdytään toimiin, jotta oikeus uskontoon perusoikeuksien osana toteutuu kaikissa laitoksissa.
- 2) Koska vankilan johtaja vastaa perusoikeuksien toteutumisesta laitoksessa, vankiloiden viroissa olevat sielunhoitajat toimivat laitoksen johtajan alaisina ja käyvät kehityskeskustelut hänen kanssaan.
- 3) Aluevankilan johtaja vahvistaa sielunhoidon yhdyshenkilön aseman ja tekevät aluevankilan työjärjestyksessä ja nimittää sielunhoidon yhdyshenkilön aluevankilan päätoimisia sielunhoitajia kuultuaan kolmeksi kalenterivuodeksi kerrallaan
- 4) Aluevankilan sielunhoidon yhdyshenkilö käy kehityskeskustelunsa aluevankilan johtajan kanssa, kun on kysymys aluevankilan sielunhoidon suunnittelusta, kehittämisestä ja toteuttamisesta. Yhdyshenkilö käy päätoimeensa liittyvät kehityskeskustelut oman laitoksensa johtajan kanssa.
- 5) Aluevankilan sielunhoidon yhdyshenkilön toimenkuvaan kuuluu velvollisuus pitää yhteyttä aluevankilan johtajaan, aluevankilan alueella oleviin hiippakuntiin, seurakuntiin ja uskonnollisiin yhteisöihin.
- 6) Aluevankilan sielunhoidon yhdyshenkilö valmistelee vuosittaisen neuvottelun, jossa käsitellään aluevankilan laitoksissa toteutettavaa sielunhoitoa, ja jonka aluevankilan johtaja kutsuu koolle.

- 7) Aluevankilan sielunhoidon yhdyshenkilö pitää säännöllisesti yhteyttä aluevankilan sielunhoitajiin ja vastaa vankilasielunhoidon osalta oman alueensa uuden vankilasielunhoitajan perehdyttämisestä.
- 8) Aluevankiloiden sielunhoidon yhdyshenkilöt muodostavat työryhmän, jonka tehtävänä on valmistella valtakunnallisia vankilasielunhoitoa koskevia asioita ja kehittää vankilasielunhoitoa valtakunnallisella tasolla.
- 9) Päätoimiset vankilasielunhoitajat veloitetaan tarvittaessa hoitamaan vankilasielunhoitoon liittyviä tehtäviä myös aluevankilan muissa yksiköissä. Vankilasielunhoitajat toimivat toistensa sijaisina vuosilomien ja muiden poissaolojen aikana, kun se on tarkoituksenmukaista.
- 10) Sivutoimisten vankilasielunhoitajien toimenkuvaa ja tehtäväkenttää kehitetään.
- 11) Näiden esitysten toteutuessa niin sanotusta yhdyspappijärjestelmästä luovutaan.

Suomen evankelis-luterilaiselle kirkolle

- 1) Kirkko kiinnittää aiempaa enemmän huomiota vangittuihin ja heidän perheisiinsä ja ryhtyy toimiin, jotta vangitut ja heidän perheensä tulisivat nykyistä paremmin tuetuiksi ja huomioonotetuiksi.
- 2) Selvitetään, onko pastoraalitutkinto sisällytettävä vankilapapinviran kelpoisuusehtoihin.
- 3) Vankilasielunhoidon virkaan valittavalle tehdään soveltuvuustutkimus.
- 4) Kirkkohallitus perustaa vankilasielunhoidon neuvottelukunnan, joka on kirkon ja vankeinhoidon yhteistyöelin. Neuvottelukunnassa käsitellään muun muassa vankilasielunhoidon tehtäviä, resursointia ja kehityslinjoja.
- 5) Hiippakunnat tukevat oman alueensa vankilasielunhoitoa perustamalla hiippakuntaan kriminaaliryhmän tai vastaavan, mikäli sellaista ei vielä ole.

1. OIKEUS USKONTOON - PERUSOIKEUS

Vankeuslakiuudistuksella pyritään lisäämään vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään ja tukemaan vankeusrangaistuksen turvallista suorittamista. Vankeinhoidon rakenteiden uudistaminen, RAKE-hanke, toteutetaan samanaikaisesti lain voimaantulon kanssa. Rakenteiden uudistamisella vahvistetaan Vankeuslain toteuttamisen edellytyksiä. Aluevankilajärjestelmän avulla vankeusprosessi voidaan hoitaa suunnitelmallisesti. RAKE-hankkeen tavoitteena on kohdentaa resursseja ”vankien kanssa tehtävään lähityöhön” ja siirtää päätöksentekotoimivaltaa ”läheemmäs päätöksenteon kohdetta.” (RAKE 3 / Aluevankilat – työryhmän loppuraportti)

Lokakuun 1. päivänä 2006 voimaan tuleva lainsäädännön muutos ja vankeinhoidon rakenneuudistus vaikuttavat vankilan arkeen. Sekä yksittäisissä laitoksissa että alueta-
solla pohditaan käytettävissä olevia henkilöstöresursseja. Pystyykö henkilöstö hoitamaan sille kuuluvat tehtävät? Minkälaista ammattitaitoa vankilalla moniammatillisena työyhteisönä on käytettävissä? Mitkä ovat kunkin ammattiryhmän perustehtävät? Miten vankeuden ymmärtäminen prosessiksi vaikuttaa eri ammattiryhmien työotteeseen ja painopisteen asetteluun?

Vankilasielunhoitajat ovat osa vankeinhoidon henkilöstöresurssia. Muuttuvassa tilanteessa myös he joutuvat sekä vankeinhoidon ja työyhteisöjensä arvioimiksi että itse arvioimaan omaa asemaansa ja panostaan vankienhoidossa. Samalla on välttämätöntä pohtia vankilasielunhoidon tehtävää. Mikä on sielunhoidon tehtävä vankeinhoidossa? Onko sielunhoidolla omaa itsenäistä tehtäväänsä? Ketä se palvelee? Tarvitaanko vankilasielunhoitoa ylipäätään? Entä mitä vankilasielunhoidon kannalta tarkoittaa vankeusrangaistuksen nykyistä suunnitelmallisempi ja tavoitteellisempi toimeenpano? Miten yksittäinen vankilasielunhoitaja integroituu aluevankilakokonaisuuteen? Miten aluevankilajärjestelmä muokkaa vankilasielunhoitoa, sielunhoitajien tehtäviä ja keskinäistä yhteistyötä?

Vankilasielunhoidon juridisena perustana on kansalaisen perusoikeuksiin kuuluva ja Perustuslain takaama uskonnonvapaus. Kun Perustuslaki (23§) vielä korostaa, että ”julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen”, se asettaa velvoitteita myös vankeinhoidolle. Julkisen vallan käyttäjänä vankeinhoitolaitos on velvollinen turvaamaan perusoikeuksien ja niiden myötä myös uskonnonvapauden toteutumisen vankeinhoidossa.

Uskonnonvapaus sisältää sekä vapauden että oikeuden. Se on sekä vapautta uskonnosta että oikeutta uskontoon. Suomalaisessa keskustelussa oikeus uskontoon on historiallisista syistä jäänyt katveeseen aina 1990-luvulle saakka. Tuolloin perusoikeuskomitea, joka valmisteli pitkään vireillä ollutta perusoikeusuudistusta, jätti mietintönsä (1992). Mietintö herätti laajan keskustelun niin sanotusta positiivisesta uskonnonvapaudesta eli oikeudesta uskontoon. Positiivinen uskonnonvapaus tunnetaan esimerkiksi YK:n asiakirjoissa, mutta suomalaisessa uskonnonvapautta koskevassa tulkinnassa se oli historian saatossa jäänyt negatiivisen uskonnonvapauden (”vapaus uskonnosta”) varjoon. Sekä nykyinen Perustuslaki että Uskonnonvapauslaki lähtevät positiivisesta uskonnonvapaudesta. Perustuslain mukaan oikeus uskontoon kuuluu ihmisen perusoikeuksiin, ja Uskonnonvapauslain mukaan valtion tehtävänä on turvata uskonnonvapaus ja luoda edellytykset sen toteuttamiselle.

Myös vangitulla on tämä perusoikeus eli oikeus tunnustaa uskontoaan ja harjoittaa sitä. Vankilasielunhoidon tarkoituksena on tukea tämän perusoikeuden toteutumista vankilaoloissa. Se ei kuitenkaan tarkoita eikä voi tarkoittaa, että tämän perusoikeuden toteuttaminen olisi yksin vankilasielunhoitajan vastuulla. Vankilasielunhoitaja voi tehdä paljon tämän oikeuden toteuttamiseksi, mutta uskonnonharjoittamisen oikeuden toteuttaminen kuuluu koko vankeinhoitolaitoksen henkilöstölle. Koko henkilöstön on huolehdittava, että ihminen on osallinen perusoikeuksistaan myös vangittuna ollessaan.

Perusoikeuksista kiinni pitävä vankeinhoito luo edellytykset vankilasielunhoidon toteutumiselle. Uskonnonvapautteen liittyy vakaumuksen ohella myös uskonnonharjoittaminen. Uskonto ei tarkoita vain yksilön omaksumaa vakaumusta, vaan uskonnolla on aina myös yhteisöllinen ulottuvuus. Ihmisen uskonnollinen vakaumus toteutuu josakin uskonnollisessa yhteisössä, minkä vuoksi uskonnonharjoittamiseen liittyy poikkeuksetta myös sosiaalinen ja institutionaalinen aspekti. Kun vankeinhoito luo perusoikeuksista kiinni pitäessään edellytykset uskonnonvapaudelle ja mahdollistaa uskonnonharjoittamisen myös vankeusaikana, uskonnollisten yhteisöjen tehtävänä on määrittää omasta traditiostaan käsin uskonnonharjoittamisen sisältö. Näin ollen on ymmärrettävää, että uskonnollisten yhteisöiden huolena ovat niiden vangittujen jäsenten uskonnonharjoittamisen mahdollisuudet vankilassa: Toteutuuko uskonnon harjoittamisen mahdollisuus yhteisön toivomalla tavalla? Onko vankilassa vankilapapeilla mahdollisuus hoitaa niitä tehtäviä, jotka kuuluvat uskonnonharjoittamiseen, ja jotka heille heidän oma yhteisönsä on delegoinut?

Vankilapapit ovat sekä vankeinhoidon että oman uskonnollisen yhteisönsä palveluksessa. Vankeinhoidon näkökulmasta vankilapappien keskeisenä tehtävänä virkamiehinä on kantaa huolta uskonnonvapauden toteutumisesta, johon liittyy myös uskonnonharjoittamisen oikeus. Koska suurin osa suomalaisvangeista kuuluu kristillisiin kirkkoihin ja yhteisöihin, ja heistä suurin osa on evankelis-luterilaisia, vankilapapit voivat legitiimillä tavalla kantaa vastuuta myös uskonnonharjoittamisen sisällöstä.

Suomen kaikki päätoimiset vankilapapit ovat evankelis-luterilaisen kirkon pappeja. Kirkolla, joka on ottanut heidät pappisvirkaan, on oma käsityksensä papin tehtävästä uskonnonharjoituksessa, papinviran hoidosta ja sen välttämättömistä edellytyksistä. Kirkon piirissä pohditaan, toteutuvatko nämä viranhoidon edellytykset vankeinhoidossa. Entä papit itse, hoitavatko he niitä tehtäviä, joita heidän nimenomaan papinviran haltijoita tulee hoitaa?

Päätoimisissa vankilasielunhoitajissa on myös diakoneja. Heistä kolmen palkan maksa evankelis-luterilainen kirkko ja yksi diakoneista on Suomen Vapaakirkon palkkaama. Lähettävien kirkkojen kannalta on olennaista, että he voivat hoitaa diakonianvirkaansa kirkon edellyttämällä tavalla. Vankiloissamme on myös sivutoimisia ortodoksisen kirkon ja evankelis-luterilaisen kirkon pappeja. Myös heidän viranhoitonsa on sidoksissa heidän omaan kirkkoonsa, samalla kun vankeinhoidolla on käsitys siitä, minkälaiseen tarpeeseen heidän tulisi vastata. Kirkot ja kristilliset yhteisöt lähettävät vankilatyöhön sekä viranhaltijoitaan että vapaaehtoisiaan. Heidän työtään koordinoi vankilan sielunhoitaja. Koordinointi edellyttää että sekä vankilasielunhoidolla että vankiloilla on selkeä käsitys omasta tehtävästään vankeinhoidon muutoksissa.

2. USKONTOA KOSKEVAT LAIT JA SÄÄDÖKSET

Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeuksien julistuksen (10.12.1948) 18. artiklan mukaan kaikilla henkilöillä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus.

Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeuksien julistus (10.12.1948) 18. artikla:

Kaikilla henkilöillä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus; tämä oikeus sisältää vallan uskonnon tai vakaumuksen vaihtamiseen sekä vallan uskonnon tai vakaumuksen ilmaisemiseen yksin tai yhdessä toisten kanssa, sekä julkisesti että yksityisesti, opettamisella, hartausmenoilla, palvonnalla tai uskontomenojen noudattamisella.

Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (16.12.1948) 18. artiklassa (Asetus yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta 30.1.1976/108) annetaan täydentäviä uskonnonvapauteen liittyviä täydentäviä ohjeita.

Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (16.12.1966) 18.artikla (Asetus yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta 30.1.1976/108):

1. Jokaisella on oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden tunnustaa omavalintaista uskontoa tai uskoa taikka omaksua se sekä vapauden joko yksinään tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti harjoittaa uskontoaan tai uskoaan jumalanpalveluksissa, uskonnollisissa menoissa, hartaudenharjoituksissa tai opetuksessa.
2. Ketään ei saa asettaa sellaiselle pakotukselle alttiiksi, joka rajoittaa hänen vapautaan tunnustaa tai valita oman valintansa mukainen uskonto tai usko.
3. Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, jotka on säädetty lailla ja jotka ovat välttämättömiä suojelemaan yleistä turvallisuutta, järjestystä, terveydenhoitoa tai moraalialta tai muiden perusoikeuksia ja vapauksia.

Vastaavanlaiset säännökset löytyvät myös Euroopan Neuvoston Yleissopimuksen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (4.11.1950) 9. artiklasta.

Euroopan Neuvoston Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (4.11.1950) 9. artikla (Laki 23.5.1990/438 ja Asetus sopimuksen ja siihen liittyvien lisäpöytäkirjojen voimaansaattamiseksi sekä niiden eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 18.5.1990/439):

1. Jokaisella on oikeus ajatuksen, omantunnon- ja uskonnonvapauteen. Tämä oikeus sisältää vapauden vaihtaa uskontoa ja uskoa ja vapauden tunnustaa uskontoaan ja uskoaan joko yksin tai yhdessä muiden kanssa julkisesti tai yksityisesti jumalanpalveluksissa, opettamalla, hartaudenharjoituksissa ja uskonnollisin menoin.
2. Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai uskoaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden vuoksi, yleisen järjestyksen, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

YK:n vankeinhoidon vähimmäissääntöihin (1955) ja Euroopan neuvoston vankiläsääntöihin (1987) sisältyy määräykset uskonnonharjoituksesta vankilassa.

Yhdistyneiden Kansakuntien vankeinhoidon vähimmäissäännöt (1955):

6. (1) Seuraavia sääntöjä tulee soveltaa puolueettomasti. Kaikkia on kohdeltava tasa-arvoisesti rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskuntoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansallisuuteen, yhteiskunnalliseen asemaan, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään katsomatta.

(2) Toisaalta on kunnioitettava vangin ja hänen edustamansa ryhmän uskonnollisia ja moraalisia vakaumuksia.

41. (1) Jos laitoksessa on riittävä määrä samaan uskontokuntaan kuuluvia vankeja, tulee sinne nimetä tai hyväksyä tähän uskontokuntaan kuuluva pätevä edustaja. Jos vankien määrä on riittävän suuri ja jos olosuhteet sallivat, pitäisi sielunhoitaja palkata kokopäivätoimiseksi työntekijäksi.

(2) Sielunhoitajaksi edellisen kohdan mukaisesti hyväksytyn tai nimetyn pätevän edustajan tulee saada pitää säännöllisiä jumalanpalveluksia, ja sopivina aikoina on hänen sallittava vierailulla yksin oman uskontokuntaansa kuuluvien vankien luona sielunhoitollisissa asioissa.

(3) Keneltäkään vangilta ei saa kieltää pääsyä uskontokuntansa pätevän edustajan luo. Jos toisaalta joku vanki kieltäytyy vastaanottamasta minkään uskontokunnan edustajaa, pitää hänen asennettaan kunnioittaa.

42. Niin pitkälle kuin käytännössä on mahdollista, tulee jokaiselle vangille antaa mahdollisuus tyydyttää uskonnollisia tarpeitaan osallistumalla laitoksessa järjestettäviin jumalanpalveluksiin sekä pitämällä hallussaan uskontokuntansa hartaus- ja oppikirjoja.

Euroopan neuvoston vankilasäännöt (1987):

46. Niin pitkälle kuin käytännössä on mahdollista, tulee jokaiselle vangille antaa mahdollisuus tyydyttää uskonnollisia, henkisiä ja moraalisia tarpeitaan olemalla mukana laitoksessa järjestettävissä hartauksissa tai kokouksissa sekä pitämällä hallussaan tarvitsemiaan kirjoja ja kirjallisuutta.

47. (1) Jos laitoksessa on riittävä määrä samaan uskontokuntaan kuuluvia vankeja, sinne tulee nimetä ja hyväksyä tähän uskontokuntaan kuuluva pätevä edustaja. Jos vankien määrä on riittävän suuri ja jos olosuhteet sallivat, hänet pitäisi palkata kokopäivätoimiseksi työntekijäksi.

(2) Edellisen kohdan mukaisesti hyväksytyn tai nimetyn pätevän edustajan tulee saada pitää säännöllisiä jumalanpalveluksia ja muita tilaisuuksia, ja sopivina aikoina hänen on sallittava vierailulla yksin omaan uskontokuntaansa kuuluvien vankien luona sielunhoitollisissa asioissa.

(3) Keneltäkään vangilta ei saa kieltää pääsyä uskontokunnan pätevän edustajan luokse. Jos joku vanki ei halua ottaa vastaan minkään uskontokunnan edustajaa, pitää hänen saada kieltäytyä siitä.

Suomi on ratifioinut edellä mainitut kansainväliset sopimukset, minkä perusteella ne ovat sitovaa lainsäädäntöä myös Suomessa. Suomen omassa lainsäädännössä uskonnonvapaudesta säädetään Perustuslaissa ja Uskonnonvapauslaissa.

Suomen Perustuslaki 11§ (11.6.1999/731):

Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus.

Uskonnon ja omantunnon vapautteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

Uskonnonvapauslaki 1. luku 3§ (6.6.2003/453):

Jokaisella on oikeus päättää uskonnollisesta asemastaan liittymällä sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, joka hyväksyy hänet jäsenekseen, tai eroamalla siitä.

Edellä mainitut sopimukset sekä Suomen yleinen lainsäädäntö koskevat kaikkia ihmisiä. Rajoituksia vankien oikeuteen harjoittaa uskontoaan voidaan tehdä vain lainsäädännöllä.

Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen periaateohjelman (1999) mukaan rangaistusten täytäntöönpanossa noudatetaan normaalisuuden periaatetta. Periaate ilmenee jo nykyisestä täytäntöönpanolainsäädännöstä. Rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain 1. luvun 3§:n mukaan rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja. Rangais-

tuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenestys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.

Rangaistuksen täytäntöönpanosta annetun lain 2. luvun 4§:n mukaan vangeille on varattava mahdollisuus osallistua rangaistuslaitoksessa järjestettäviin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin sekä puhutella omaan uskontokuntaansa kuuluvaa sielunhoitajaa tai muuta uskontokunnan edustajaa. Vangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tilaisuus henkilökohtaisia asioita koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa.

Tutkintavankeudesta annetun lain 6 §:n 2. momentin (19.3.1999/365) mukaan tutkintavanki saa osallistua jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin samoin kuin muuhun vapaa-ajan viettoon yhdessä muiden vankien kanssa, jollei vangittamisen tarkoitus tai laitoksen järjestys siitä vaarannu. **6 §:n 3. momentin** mukaan tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan annettava tilaisuus henkilökohtaisia asioita koskeviin yksityisiin keskusteluihin sopivan henkilön kanssa.

Uudessa lainsäädännössä vastaavat uskonnonharjoittamista koskevat lainkohdat ovat seuraavat: **Vankeuslaki 11. luvun 3. §:**

Vankilassa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vankien tarpeiden mukaan jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia. Vangeille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa. Vankilassa on oltava uskonnonharjoitukseen soveltuvat tilat. Vangilla on oikeus osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin, jollei:

- 1) vanki ole sijoitettu varmuusosastolle taikka suorita 15 luvun 4§:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua yksinäisrangaistusta; taikka
- 2) vanki ole 15 luvun 15§:ssä tai 18 luvun 1§:n 1 momentissa tarkoitettuna toimenpiteen kohteena.

Vangilta, joka on päähtynyt tai joka häiritsee 1 momentissa tarkoitettua tilaisuutta taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua tilaisuuteen. Jos vanki ei saa osallistua yhteisiin tilaisuuksiin, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin.

Tutkintavankeuslaki 7:2§:

Tutkintavangilla on oikeus osallistua vankilassa järjestettyihin jumalanpalveluksiin, hartaushetkiin ja muihin hengellisiin tilaisuuksiin, jollei

- 1) tutkintavanki suorita 10 luvun 4§:n 1 momentin yksinäisrangaistusta; taikka
- 2) tutkintavanki ole 10 luvun 14§:ssä tai 13 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuna toimenpiteen kohteena.

Tutkintavangilta, joka on päähtynyt tai joka häiritsee 1 momentissa tarkoitettua tilaisuutta taikka vaarantaa vankilan järjestystä tai turvallisuutta, voidaan evätä oikeus osallistua tilaisuuteen. Jos tutkintavanki ei voi osallistua yhteisiin tilaisuuksiin, hänen mahdollisuudestaan uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin.

Tutkintavangille on annettava mahdollisuus tavata oman uskontokuntansa sielunhoitajaa tai muuta edustajaa.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto on antanut ohjeen (Dnro 12/01/99/21.12.99) ”Uskonnon harjoittaminen rangaistuslaitoksessa. Ohje kumotaan, kun uusi lainsäädäntö tulee voimaan.

Suosituksen piiriin kuuluva toiminta:

Suositus koskee niitä vankilan toimenpiteitä ja järjestelyjä, joiden tarkoituksena on tehdä vankien yhteinen ja yksityinen uskonnon harjoittaminen ja siihen liittyvät toiminnat mahdolliseksi vankilassa.

Uskonnonharjoittamista koskevat säännökset ja kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat:

Peruslähdekohtana uskonnon harjoittamista koskevissa säännöksissä ja ihmisoikeusasiakirjoissa on uskonnonvapauden toteuttaminen.

Uskonnonharjoituksen edellytysten järjestäminen:

Uskonnonvapauden toteuttamiseksi vangeille on annettava mahdollisuus harjoittaa uskontoa yksin ja yhdessä muiden vankien kanssa edellyttäen, että toiminnassa noudatetaan lakia ja hyviä tapoja sekä vankilajärjestystä.

Vankilan tulee varata tarkoitukseen sopiva tila sen uskontokunnan yhteistä uskonnonharjoitusta varten, johon suurin osa vangeista kuuluu. Mikäli vangit voivat osallistua uskonnollisiin tilaisuuksiin rangaistuslaitoksen ulkopuolella, erityisen tilan varaaminen ei ole välttämätöntä. niiden uskontojen harjoittamiseen, joita tunnustavien vankien määrä on vähäinen, järjestetään tila mahdollisuuksien mukaan.

Rangaistuslaitoksessa järjestetään säännöllisesti sen uskontokunnan jumalanpalveluksia, johon suurin osa vangeista kuuluu, ellei vankien ole mahdollista osallistua jumalanpalveluksiin rangaistuslaitoksen ulkopuolella.

Rangaistuslaitoksessa järjestetään jumalanpalvelusten lisäksi muita hartaus-, rukous- ja uskonnollisia tilaisuuksia tarpeen mukaan. Mikäli jonkin osaston vankien osallistumista vankien yhteiseen tilaisuuteen ei voida järjestää, heidän mahdollisuudestaan osallistua uskonnonharjoitukseen on huolehdittava muulla tavoin, esim. järjestämällä tilaisuuksia osastolla.

Vangin on annettava keskustella vankilassa kahden kesken oman uskontokuntansa tai toivomansa muun uskontokunnan edustajan kanssa. Keskustelut on järjestettävä siten, että rippisalaisuus säilyy. Rippisalaisuus on turvattava myös silloin, kun vanki on teknisen kuuntelun ja katselun kohteena (pakkokeinolain 5a luku 10§). Rangaistuslaitoksen on huolehdittava siitä, etteivät vangit joudu vastoin tahtoaan ottamaan osaa uskonnollisiin tilaisuuksiin tai keskustelemaan uskonnollisista asioista.

Vangin omaisuuden hallussapitoa ja säilyttämistä koskee oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräys nro 13/11/99. Vanki saa pitää hallussaan yksityiseen uskonnonharjoitukseen liittyviä hartauskirjoja tai muita esineitä kohtuullisen määrän. Näitä esineistä ei saa aiheutua haittaa siisteydelle, järjestykselle eikä turvallisuudelle. Uskonnollisen vakaumuksen perusteella järjestettävästä ruokavaliosta on annettu ohjeet erikseen.

Vankilan ulkopuolisten henkilöiden tekemä hengellinen työ rangaistuslaitoksessa:

Pääsystä rangaistuslaitokseen ja sen edellytyksistä säädetään vankeinhoitoasetuksen 50 §:ssä. Luvan vankilan ulkopuolisille hengellisen työn tekijöille vankilassa käyntiin antaa vankilanjohtaja.

Niillä uskonnollisten yhteisöjen vapaaehtoista hengellistä työtä tekevillä, jotka käyvät säännöllisesti tapaamassa vankeja tai järjestämässä tilaisuuksia vankilassa, tulee olla erityinen toimilupa työtä varten. Toimiluvasta päättää asianomaisen vankilan johtaja henkilön tai hänen seurakuntansa taikka muun taustayhteisön hakemuksesta. Jos henkilö hakee toimilupaa itse, hakemukseen tulee liittää seurakunnan tai muun taustayhteisön suositus.

Seurakuntien ja muiden uskonnollisten yhteisöjen palkkaamien työntekijöiden käynnit rangaistuslaitoksessa järjestetään vankilanjohtajan ohjeiden mukaisesti.

Hengellistä työtä tekevien laitoksessa käyntien tarkoituksena on ensisijaisesti turvata vankien mahdollisuus saada oman uskonnollisen yhteisönsä sielunhoitopalveluja ja osallistua sen toimintaan. Lupa rangaistuslaitoksessa käyntiin voidaan myöntää myös sellaisen uskontokunnan tai uskonnollisen yhteisön edustajalle, johon ei kuulu laitoksen vankeja, mikäli vangit osoittavat kiinnostusta ko. toimintaan.

Rangaistuslaitoksen on selvitettävä laitoksessa hengellistä työtä tekeväille henkilöille heidän asemansa, oikeutensa ja velvollisuutensa sekä toimintaa koskevat ohjeet ja suositukset. Hengellistä työtä tekeviin sovelletaan vankeinhoitolaitoksesta annetun asetuksen 32§:ä soveltuvin osin.

Vankilanjohtaja voi kieltää hengellistä työtä tekevän pääsyn rangaistuslaitokseen, mikäli henkilö ei ole noudattanut työtä koskevia ohjeita, hänen toimintansa loukkaa lakia tai hyviä tapoja tai hän ei nauti luvan edellyttämää luottamusta.

Evangelisluterilaisen kirkon Kirkkolain 5 luvun 2§ liittyy rippisalaisuuteen. Sama salassapitovelvollisuus, joka liittyy rippiin ja koskee pappia, koskee kaikkia evangelisluterilaisen kirkon työntekijöitä:

Yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut.

Kun pappia kuulustellaan todistajana, hän ei saa ilmaista sitä, mitä yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa on hänelle uskottu.

Jos joku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan hankkeissa, papin on kehotettava häntä ilmaisemaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on kerrottava hyvissä ajoin ja varovasti asiasta viranomaisille, kuitenkin niin, ettei asianomainen suoraan tai välillisesti tule siitä ilmi. (KL5:2)

Evangelisluterilaisen kirkon **Kirkkolain 6 luvun 12§** käsittelee erityisiä tarpeita varten perustettuja virkoja, joihin vankilapapinvirkakin kuuluu:

Vankilassa sekä kuurojen sielunhoitoa ja muita erityisiä tarpeita varten voi olla papinvirkoja ja lehtorinvirkoja. Kaikessa, mikä koskee pappisvirkaa tai toimintaa lehtorina, viranhaltija on tuomiokapitulin alainen.

Vankilaan tai muuhun laitokseen perustetun papin- tai lehtorinviran täyttää tuomiokapituli julistettuaan viran haettavaksi ja saatuaan hakijoista lausunnon asianomaiselta viranomaiselta. Tuomiokapituli määrää tilapäisen viranhaltijan, viran väliaikaisen hoitajan ja viransijaisen.

Uskonnon harjoittamisen oikeus

Perustuslaki takaa kansalaiselle oikeuden uskonnonharjoittamiseen, eikä vapausrajoitus kumoa tuota oikeutta. Vankilapapin tehtävän kannalta on olennaista, että laitoksen arjessa uskonnonharjoittaminen nähdään nimenomaan Perustuslain mukaisena oikeutena eikä harrastustoimintana tai ylimääräisenä riesana. Yksittäisen virkamiehen kielteiset asenteet uskonnonharjoittamista kohtaan eivät saa olla laitoksessa uskonnonharjoittamisen esteenä.

Uskonnonharjoittamista koskevilla rajoituksilla täytyy olla selkeät ja lakiin perustuvat perusteet, eivätkä rajoitukset voi olla pysyviä. Myös erillään pidettävillä vangeilla täytyy taata mahdollisuus harjoittaa omaa uskontoaan. Vankilapappi on laitoksessa uskonnollisten kysymysten asiantuntija ja uskonnollisen toiminnan järjestäjä ja koordinoija. Siksi häntä on kuultava, jos jonkun vangin tai vankiryhmän oikeutta uskonnonharjoittamiseen rajoitetaan.

3. KIRKON LÄHETTÄMIÄ SIELUNHOITAJIA

3.1 Vankilasielunhoidon historiaa

Varhaisimmat maininnat vankilasielunhoidosta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piiristä ovat 1500-luvulta Mikael Agricolan käsikirjasta, jossa neuvotaan yksityiskohdittain, kuinka papin on valmistettava kuolemaantuomittua. Seuraavan vuosisadan lopulla hyväksytyssä Kirkkolaissa seurakuntien papistoa velvoitettiin käymään vankeudessa olevien luona. 1700-luvulla ajateltiin, että vankilasaarnaajan tulee valmistaa vankeudessa olevaa rikoksensa tunnustamiseen. Vaatimus, että pappi sekä toimisi sielunhoitajana että pyrki ohjaamaan lainrikkojaa tunnustamaan, mikäli tapaus oli epäselvä, teki vankilasaarnaajan tehtävästä ristiriitaisen.

Ensimmäiset vankilasaarnaajien vakinaiset virat perustettiin 1820-luvulla. Vuosisadan jälkimmäisellä puoliskolla hyväksytyssä Kirkkolaissa määrättiin, että vankilasaarnaajat vastaavat papin viran hoitamisesta tuomiokapitulille ja viran ulkoisissa järjestelyissä he ovat vankilan alaisia. Papin tehtävänä ei enää ollut rikoksen tunnustamiseen ohjaaminen vaan sielunhoito. Vankien yksityistä sielunhoitoa pidettiin vankilasaarnaajien keskeisenä tehtävänä.

Vuonna 1925 annetussa vankeinhoitolaitosta koskevassa asetuksessa vankilasaarnaaja – virkanimike muutettiin vankilapapiksi. Organisatorisesti oli merkittävää, että pastori tuli myös vankilan johtokunnan jäsen. Samalla vankilasielunhoidon valvonta annettiin vankeinhoito-osaston kasvatustarkastajan tehtäväksi. Vankilapapin tehtäväksi määriteltiin kasvatusta ja sielunhoito, vankilan opetus- ja valistustoiminta, vangin puhuttelu sekä tutustuminen vangin luonteeseen. Lisäksi määrättiin, että keskus- ja lääninvankilassa oli toimitettava jumalanpalvelus sunnuntaisin ja juhlapyhinä. Uskonnonvapauslain (1922) hyväksymisen jälkeen vangilla oli mahdollisuus jäädä pois jumalanpalveluksista, mikäli hän ilmoitti poisjäämisestään vankilaan tullessaan. Kuitenkin jo 1936 annettiin asetus, jonka mukaan luterilaiseen kirkkoon kuuluvien vankien oli osallistuttava jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin ja uskonnollisiin yhteisiin kuulumattomille oli annettava eettistä opetusta. Tämä ns. kirkkopakko herätti laajaa keskustelua 1960-luvulla; kirkkopakosta ja pakollisesta eettisestä opetuksesta luovuttiin 1971.

1960-luvun yhteiskunnallisen radikalismien keskellä myös vankilapappijärjestelmä ja vankilapapin tehtävät olivat vahvasti arvioinnin kohteena. Vuosikymmenen lopulla (1968) lakkautettiin kahdesta keskusvankilasta apulaispastoreiden virat ja Keravan vankilan ylimääräinen papin virka (1969). Lakkautettujen papin virkojen sijaan perustettiin psykologin virat. Virkojen lakkauttaminen herätti keskustelun vankilapapin asemasta ja tehtävästä. Mikä oikeastaan on vankilapapin viran tehtävä? Voiko vankilapapin tehtävät hoitaa jokin muu, vankilan ulkopuolinen taho, esimerkiksi paikallisseurakunnan pappi? Onko papin viran hoidon kannalta parempi, ettei pastori kuulu vankilaorganisaatioon? Jos valtio tuomitsee kansalaisensa vankilaan, onko se velvollinen huolehtimaan myös tuomitun uskonnollisista tarpeista? Jos valtio pitää vangitun uskonnollisiin tarpeisiin vastaamista tärkeänä, miten se vastaa vankien uskonnollisiin tarpeisiin? Miten se hoitaa tämän velvoitteensa? Voiko vankilapapin työ olla osa muuta vankeinhoitoa?

Vankilapappien virkojen vähentyminen herätti myös evankelisluterilaisen kirkon. Kirkon piirissä toivottiin, että vankilapapit voisivat keskittyä papin tehtäviin ja heidän hoitamiaan hallinnollisia tehtäviä (kirjeiden tarkastaminen, johtokunnan jäsenyys) vähennettäisiin. Samalla pidettiin kuitenkin myös tärkeänä, että sielunhoitotyö säilyisi osana vankeinhoitoa.

Huhtikuussa 1969 arkkipiispa Simojoki asetti työryhmän pohtimaan vankilasielunhoidon järjestämistä ja vankilapastorin asemaa. Työryhmää seurasi vankilasielunhoidon toimikunta, jonka aloitteesta vuonna 1972 perustettiin evankelisluterilaisen kirkon kriminaalityön sihteerin virka. Kriminaalityön sihteerin tehtäväksi tuli kirkon kriminaalityön suunnittelu sekä osallistuminen vankilapappien ja – diakonien koulutuksen suunnitteluun.

Vankilasielunhoidon toimikunta esitti myös, että kirkon diakoniatyön keskus tutkisi, voitaisiinko Pelson, Naarajärven, Huittisten ja Köyliön varavankiloihin perustaa diakonin virka. Piispainkokouksen tekemän päätöksen mukaisesti Pelson varavankilaan perustettiin ensin kokeiluluonteisesti diakonin virka kahdeksi vuodeksi (1974-1976). Kirkolliskokouksen päätöksen mukaisesti kokeilua jatkettiin kahdella vuodella ja edelleen vuodella.

Myös Naarajärven varavankilaan perustettiin kokeiluluonteisesti diakonin virka 1977-1979. Sekä Pelson että Naarajärven vankiladiakoneiden virat vakinaistettiin vuonna 1980. Kirkolliskokouksen päätöksen mukaisesti Köyliön ja Huittisten varavankiloiden diakonin virka perustettiin vuoden 1983 alussa. Vuoden 1990 alussa Köyliöön perustettiin oma virka, mutta jo muutamaa vuotta myöhemmin varavankiloiden diakoninvirat yhdistettiin jälleen yhdeksi diakoninviraksi.

Kun Kirkko ja valtio – komitea jätti mietintönsä 1977, vankilapastorien asemaa koskeva keskustelu sai uutta tuulta. Mietinnössä näet esitettiin, ettei suljettu vankilalaitos välttämättä tarkoita, että vankilasielunhoitajan tulisi kuulua kiinteästi vankeinhoitoorganisaatioon. Komitea ehdottikin, että vakinaisten vankilapastoreiden sijaan vankilasielunhoito jätetään kirkon ja muiden uskonnollisten yhdyskuntien hoidettavaksi. Myös oikeusministeriö järjesti samana vuonna keskustelun luterilaisen kirkon piispojen kanssa vankilasielunhoidon järjestämisestä.

Tuossa keskustelussa vankeinhoitolaitoksen ylijohtaja K.J. Lång suhtautui kriittisesti mietinnössä esitettyihin ajatuksiin. K.J. Långin mukaan olisi vaikea uskoa, että vankilasielunhoidosta voitaisiin huolehtia nykyistä paremmin, jos se olisi vain yksi kohta paikallisseurakuntien pappien työjärjestyksessä. Myös piispa Kansanaho arveli vankiloissa tehtävän sielunhoidon heikkenevän, mikäli se annettaisiin pelkästään paikallisseurakuntien tehtäväksi.

Vankilasielunhoidon asema vahvistui 1970 - 1980 – lukujen vaihteessa. Keravan vankilan papinvirka perustettiin uudelleen 1979. Kuten aiemmin todettiin, Naarajärven ja Pelson varavankiloiden diakonin virat vakinaistettiin ja Huittisiin perustettiin uusi diakoninvirka. Samalla kirkolliskokous asettui kannattamaan voimassa olevaa vankilapappijärjestelmää ja tyrmäsi Kirkko ja valtio – komitean esityksen vankilasielunhoidon uudelleen järjestämisestä.

Oikeusministeriön johdon ja evankelis-luterilaisen kirkon piispojen kesken on järjestetty säännöllisiä neuvotteluja vuodesta 1973 lähtien. Neuvotteluissa on keskitytty ennen kaikkea vankilasielunhoidon kysymyksiin. Vankilapappien yhdyshenkilöjärjes-

telmän syntyyn (1974) vaikutti sekä arkkipiispa Simojoen aktiivisuus että vankilapappien oma aloite. Yhdyspappi oli linkkinä vankilapappien ja vankeinhoito-osaston välillä. Sen lisäksi hän piti yhteyttä kirkon kriminaalityön sihteerin ja osallistui kirkon kriminaalityön sihteerin ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston kanssa vankilapappien jatkokoulutuksen suunnitteluun. Vankilapapit osallistuivat jo 1967 sairaalasielunhoidon järjestämään koulutusseminaariin. Myös vankeinhoitolaitos, pappien työnantaja, piti sielunhoitokoulutusta tärkeänä. Se toivoi, että ajan myötä kaikki papit osallistuisivat koulutukseen. Vankilapastoreiden oma sielunhoitokoulutus alkoi 1975. Oman koulutuksen myötä myös viran sielunhoitoa korostava aspekti korostui.

Ortodoksisen kirkon matkapapit saivat luvan eri vankiloissa tehtävään vankilasielunhoitoon jo ennen toista maailmansotaa. 1950-luvulla ortodoksivangit pyrittiin sijoittamaan tiettyihin vankiloihin, joiden lähiseurakunnat huolehtivat vankien sielunhoidosta. Ortodoksivankien sielunhoito on ollut pitkälti seurakuntapappien harteilla. Vankeinhoitolaitoksen yhteinen ortodoksipapin virka perustettiin Pohjois-Karjalan lääninvankilaan vuonna 1988, koska tuolloin nimenomaan Itä-Suomi oli ortodoksista aluetta. Samalla oli tarkoitus selvittää, minkälaisia sielunhoidollisia tarpeita ortodoksivangeilla on, ja miten heidän sielunhoitonsa järjestetään. Viime vuosina suurin osa ortodoksivangeista on ollut venäjää puhuvia, ja he sijoittuneet Mikkelin vankilaan ja Etelä-Suomen vankiloihin. Heidän tarpeisiinsa vastaaminen on edellyttänyt, että Lappeenrannan ja Helsingin ortodoksisten seurakuntien papit ovat sivutoimisesti hoitaneet ortodoksisten vankilasielunhoitajien tehtäviä.

Vankilasielunhoito on tuonut oman lisänsä vankiloiden perhetyöhön. Vankilasielunhoitajat ovat joutuneet omassa työssään vääjäämättä kohtaamaan sen ahdistuksen, jonka vankeus tuo perheen keskuuteen. Samalla he ovat etsineet keinoja ahdistuksen lievittämiseksi ja perheyhteyden säilyttämiseksi. Vankilasielunhoitajat ovatkin olleet aktiivisia erilaisten perhetapaamisten järjestämisessä ja perheleirien organisoimisessa. He ovat myös voineet organisoida seurakuntien tukea vangittujen perheille.

Perheiden kanssa tehtävän työn ohella vankilasielunhoito on antanut panoksensa vankiloiden päihdetyöhön. Jotkut vankilasielunhoitajista ovat toimineet tai toimivat oman vankilansa päihdekoordinaattoreina. Vankilasielunhoidon myötä vankiloiden päihdetyöhön on verkostoitunut useita kristillistä päihdekuntoutusta antavia organisaatioita, joiden piirissä päihdekuntoutusta voi jatkaa vielä vapautumisen jälkeenkin.

Vankilasielunhoitajat ovat 1970–1990 –luvulla osallistuneet lukuisiin projekteihin, joita kirkko on ollut käynnistämässä, ja jotka myöhemmin ovat vakiintuneet osaksi yhteiskunnan palvelujärjestelmää. Vankilasielunhoitajat ovat olleet aktiivisesti tukemassa muun muassa sovittelutoiminnan käynnistämistä, tukiasuntojen hankkimista, velkaneuvontaa ja rikosuhripäivystystä. Esimerkiksi vuonna 1990 perustettu Takuu-Säätiö, joka tukee kriisissä olevia ja laitoksista vapautuvia heidän velkojensa saneerausissa ja lainojen takauksessa, syntyi vankilapappien aloitteesta. Edellä mainituissa projekteissa vankilasielunhoito on konkreettisesti ajanut niiden ihmisten asiaa, joihin se on sitoutunut. Samalla se on vaikuttanut yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Vankilasielunhoitajat ovat sekä kirkossa että vankeinhoidossa pieni ammattikunta. Työn kehittäminen ja uusien näköalojen saaminen edellyttää kansainvälisiä yhteyksiä. Suomalaiset vankilasielunhoitajat ovatkin mukana kansainvälisessä vankilapappien yhteenliittymässä, IPCA:ssa (The International Prison Chaplains' Association). Kun IPCA perustettiin 1985, suomalaiset olivat vahvasti mukana jo perustamisvaiheessa. IPCA:n lähtökohtana oli näet silloisen kirkon kriminaalityön sihteerin, Pekka Viirteen

näky maailman vankilapapit yhdistävästä organisaatiosta. IPCA pitää maailmankonferensseja kerran viidessä vuodessa. Viimeisin oli Kanadassa kesällä 2005. Suomalaiset osallistuvat IPCA:n Euroopan-osaston toimintaan, johon kuuluvat kolmesta neljään vuoden välein järjestettävät Euroopan konferenssit. Seuraava Euroopan konferenssi pidetään Puolassa 2007. Pohjoismaiden vankilasielunhoitajilla on kokoontuminen joka toinen vuosi. Kesällä 2006 pidetään pohjoismaainen kokous Suomessa ja siihen kutsutaan mukaan myös Baltian vankilasielunhoitajia.

3.2 Kelpoisuus, perehdytys, koulutus ja työnohjaus

Papin virkaan vihittävältä edellytetään yliopistossa teologisessa tiedekunnassa suoritettu ylempi korkeakoulututkinto. Tuomiokapitulin todettua teologisen tutkinnon suorittanut ja pappisvihkimystä anova kelpoiseksi ja soveltuvaksi pappisvirkaan, piispa vihkii hänet papiksi ja hänet määrätään papinvirkaan tuomiokapitulin virkamääräyksellä.

Vankilapapilla tulee olla koulutuksensa perusteella valmiudet kirkolliseen perustyöhön eli jumalanpalvelusten ja kirkollisten toimitusten järjestämiseen sekä sielunhoitoon ja kristilliseen kasvatukseen. Koska vankilaseurakunta poikkeaa monella tavoin siviiliseurakunnasta, on ongelmallista, jos pappi vasta tutustuu kirkolliseen työhön vankilapapin uraa aloittaessaan. Vankila voi kohtuudella toivoa, että vankilapapilla on hyvät kirkolliseen perustyöhön liittyvät valmiudet. Yhtä tärkeää on, että papilla on käsitys seurakuntien, hiippakuntien, kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen rakenteista, jotta hän vankilapapin virkaa hoitaessaan voisi rakentaa eri organisaatioiden välistä yhteyttä ja koordinoita uskonnonharjoittamista vankilassa. Jos aloitteleva vankilapappi ei ole toiminut omassa yhteisössään seurakuntapappina, hänen on vaikea hahmottaa omia yhteistyökumppaneitaan ja luoda verkostoa, joka tukisi häntä ja viran tavoitteita. Vankilan pappi vastaa vankilassa seurakunnallisten palvelujen kokonaisuudesta. Hän vastaa siitä, että nuo palvelut toteutetaan kirkon edellyttämällä tavalla, vaikka ne sovelletaan vankilaoloihin. Toisin kuin seurakuntapapin, vankilapapin on kyettävä hoitamaan kirkollisen virkaan kuuluvat tehtävät ilman kirkollisten esimiesten välitöntä tukea ja valvontaa.

Siviilimaailman tehtävistä vankilaan siirtynyt työntekijä kohtaa vankilassa paljon sellaista, jota on vaikea jäsentää pelkän siviilin työkokemuksen perusteella. Siksi on tärkeää, että uudet työntekijät perehdytetään kunnolla sekä työtehtäviinsä että vankilamaailmaan. Perusteellinen perehdyttäminen helpottaa uutta työntekijää, kun hän pyrkii hahmottamaan omaa työtehtäväänsä ja paikkaansa vankilaorganisaatiossa. Kunnollinen perehdyttäminen on tärkeää myös uudelle vankilapapille, joka mitä todennäköisimmin hallitsee papilliset tehtävät, mutta vankilamaailma on hänelle vieras.

Kirkko edellyttää pappisvirkaan vihityn suorittavan ns. pastoraalitutkinnon, ennen kuin hän voi hakea vakinaista papin virkaa, jollaisia ovat seurakuntien kappalaisen ja kirkkoherran virat. Pastoraalitutkinto suoritetaan työn ohella ja sen suorittaminen edellyttää vähintään kahden vuoden työskentelyä papin virassa. Yleensä pastoraalitutkinnon suorittamiseen kuluu aikaa 3-5 vuotta. Tutkintoon sisältyy viranhoidon kannalta keskeisiä opintoja esimerkiksi hallinnon, jumalanpalveluselämän, sielunhoidon ja kirkon opin alueilta.

Aikaisemmin vankilapapeilta edellytettiin pastoraalitutkinto. Siten vankilapapin virka rinnastettiin seurakunnan vakinaiseen papinvirkaan. Käytännössä siis edellytettiin pe-

ruskokemusta ja kehitystä pappisvirassa. Nykyisin näin ei ole. Kun valtionhallinnossa uudistettiin virkojen pätevyysvaatimuksia, vankilapapin kelpoisuusehtojen määrittelystä jätettiin pois pastoraalitutkinto. Pastoraalitutkintoa koskevaa kelpoisuusehtoa ei ole sisällytetty myöskään kirkon säädöksiin.

Vankilasielunhoidon työryhmä on pohtinut, pitäisikö pastoraalitutkinto edellyttää vankilapapinviran haltijalta. Voisiko uraansa aloittava pappi hoitaa vankilapapinvirkaa, vai tulisiko edellyttää, että viranhaltija on suorittanut pastoraalitutkinnon? Työryhmän käsityksen mukaan kysymykseen ei ole yksiselitteistä vastausta. Kuluneina vuosina on ollut tilanteita, jolloin vankilapapin virkaa hakeneissa ei ole ollut pastoraalitutkinnon suorittaneita tai jopa tilanteita, jolloin on ollut vaikea löytää hakijoita avoinna olevaan virkaan. Tällaisissa tilanteissa pastoraalitutkinnon edellyttäminen voi vaikeuttaa viran täyttämistä.

Toisaalta vankilapapin virka on luonteensa vuoksi rinnastettavissa seurakunnan vakinaiseen papinvirkaan. Vankilapapin on kyettävä itsenäisesti vastaamaan vankilaseurakunnasta. Kun vankilapapeilta aiemmin edellytettiin pastoraalitutkinto, voitiin samalla varmistua, ettei vaativaan erityisvirkaan voinut hakeutua sellainen, jolla oli vain vähän kokemusta papinviran tehtävistä. Jos papilla on vain vähän kokemusta seurakunnan perustyöstä ja hallinnosta, jo vankilapapin työn organisoiminen voi tuntua hankalalta. Myös hänen pappisidentiteettinsä on vielä kehittymätön, ja sen kehittyminen edellyttäisi kollegojen antamaa tukea. Työn yksinäisyys ja sielunhoitajaan liittyvät ristiriitaiset odotukset voivat tehdä vankilasielunhoitajan virasta vastavalmistuneelle papille kohtuuttoman raskaan. Vastavalmistunut pappi voi saada virastaan taakan, jota hän ei jaksakaan kantaa. Tällainen taakaksi muodostunut virka haavoittaa sekä pappia itseään että ennen kaikkea vankeja, joiden kanssa hän työskentelee.

Koska työryhmä pitää pastoraalitutkintoon liittyvää pohdintaa sekä vaikeana että tärkeänä, se toivoo, että asiaa selvitettäisiin edelleen. Onko syytä luopua lopullisesti pastoraalitutkinnosta vankilapapeilta edellyttävänä kelpoisuusehtona? Vai onko ryhdyttävä toimenpiteisiin pastoraalitutkinnon palauttamiseksi vankilapapinviran kelpoisuusehdoksi?

Kun vankilapappi nimitetään virkaan, hänet kutsutaan kirkon järjestämään sielunhoidon erityiskoulutukseen. Vakiintuneen ja toimivan käytännön mukaisesti koulutuksesta aiheutuvista matka- ja ylläpitokustannuksista vastaa vankilasielunhoitajan työnantaja. Koska vankilasielunhoitajan toimenkuva on hyvin sielunhoitopainotteinen, koulutuksessa keskitytään sielunhoitovalmiuksien kehittymiseen. Koulutus kestää kolme vuotta, ja se edellyttää, että koulutettava osallistuu myös yksilö- ja ryhmätyönohjaukseen. Työnohjaus auttaa vankilasielunhoitajaa jaksamaan ja kehittymään omassa työssään; sen avulla työntekijä pitää työvälineensä, oman persoonansa, kunnossa. Säännöllinen työnohjaus avaa vankilasielunhoitajalle myös jatkokoulutautumismahdollisuuksia esimerkiksi työnohjauksen tai terapian suuntaan.

Sielunhoito kuuluu vankilapapin keskeisimpiin perustehtäviin. Siksi on välttämätöntä, että vankilapapilla on sielunhoidon erityiskoulutus. Jos vankilapapilla on riittävästi kokemusta kirkollisesta perustyöstä, sielunhoidon erityiskoulutus sekä mahdollisuus osallistua jatkuvaan työnohjaukseen, ja hän soveltuu vankeinhoitolaitoksen palvelukseen, laitos voi olettaa, että pappi selviää virkansa edellyttämistä tehtävistä.

3.3 Virkaa on voitava hoitaa

Vankilapapit hoitavat papinvirkaa, jonka toimintaympäristö on vankila. Niin luterilainen kuin ortodoksinenkin kirkko lähettävät pappinsa vankilaan hoitamaan papin tehtäviä. Kristillisissä kirkkoissa ajatellaan yleisesti, että papin hoitaessa virkaansa hänen työvälineinään ovat julistus, opetus ja sielunhoito. Papinviran hoidossa julistus, opetus ja sielunhoito voivat painottua eri tavoin. Esimerkiksi vankilapapin virassa sielunhoito korostuu seurakuntapapin virkaa enemmän.

Papit ovat viranhoidostaan vastuussa kirkolleen. Näin ollen vankilapappikin, jonka esimies on hallintoon liittyvissä asioissa laitoksen johtaja, on papinviran hoitoa koskevissa asioissa oman kirkkonsa ja hiippakuntansa piispan alainen. Koska kirkot määräävät, mitä pappeus ja pappisviran hoitaminen tarkoittavat, ne samalla edellyttävät, että pappi voi käyttää työvälineitään – julistusta, opetus ja sielunhoitoa – kaikkialla siellä, minne hänet on lähetetty ja missä hän hoitaa virkaansa. Kun kirkot lähettävät pappejaan puolustusvoimiin, sairaaloihin tai vankiloihin, ne odottavat, että laitosten erityisviroissa toimivat voivat hoitaa tehtävänsä viran edellyttämällä tavalla.

Käytännössä tällä on merkitystä esimerkiksi sielunhoitotyössä. Kirkkolain määräys rippisalaisuudesta (KL 5:2), joka ulottuu paitsi rikkiin myös sielunhoidolliseen keskusteluun, koskee myös vankilapapin viranhoitoa. Samalla tavalla kirkkojärjestyksen näkemys, jonka mukaan papin erityisiin tehtäviin kuuluu yksityinen sielunhoito ja rippi (KJ 5:1), on myös vankilapapin viranhoitoon esitetty vaatimus. Jos sielunhoitoonkin ulottuva rippisalaisuus tai papinvirkaan liittyvä yksityisen sielunhoidon mahdollisuus vaarantuu, papinviran hoitaminen kirkkojen tarkoittamassa merkityksessä ei enää ole mahdollista. Jos papilta esimerkiksi evätään oikeus tavata vankia kahden kesken, hän ei voi enää hoitaa sitä tehtävää, johon kirkot ovat hänet lähettäneet. Kirkkojen käsityksen mukaan papilla on vankilassa sielunhoitajan tehtävä, jonka hoitamisen edellytyksenä ovat oikeus yksityisen sielunhoidon järjestämiseen ja ehdottomaan rippisalaisuuteen.

3.4 Jumalanpalvelusten ja kirkollisten toimitusten järjestäminen

Laitoksen hengellisen työn organisoiminen kuuluu vankilan papille. On luontevaa, että laitoksen oma pappi, joka tuntee vankilaseurakuntansa, kantaa päävastuun vankilan jumalanpalvelusten toimittamisesta. Pappi, joka jättää vankilansa jumalanpalvelusten toimittamisen muille ryhmille, ei hoida sitä tehtävää, johon kirkko on hänet vankilassa lähettänyt. Samalla tavoin hänelle kuuluu päävastuu kirkollisesta opetuksesta ja toimituksista.

Kirkko edellyttää, että kirkollisten toimitusten teologia perustuu kirkon oppiin. Kun pappi hoitaa vankilassa kirkollisia toimituksia häntä sitoo tämä oppi, joka toimitusten osalta on ilmaistu kirkkokäsikirjassa. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että myös vankilassa kastettaessa kastetoimituksessa tulee olla mukana kastettavan kummit. Yhtä lailla konfirmaatio on seurakunnan yhteinen tapahtuma, jossa vankilasakin tulisi voida olla läsnä seurakuntalaisia. Vankilan papin onkin tärkeää pohtia, miten kirkollisten toimitusten teologinen sisältö tulee todelliseksi myös vankilaympäristössä. Samalla hänen on riittävän ajoissa keskusteltava mahdollisista ongelmista esimerkiksi valvonnan esimiehen kanssa.

Vankilan papin pitää tuntea hyvin kaikki ne yhteistyökumppanit, jotka osallistuvat vankilan kirkolliseen toimintaan esimerkiksi pitämällä hartaustilaisuuksia ja erilaisia ryhmiä. On tärkeää, että papilla on herkkyyttä uskonnollisten ilmiöiden arviointiin ja avoimeen vuoropuheluun. Vankilapapilta tulee voida odottaa kiinnostusta sekä kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen välisiin ekumeenisiin kysymyksiin että uskontojen väliseen kohtaamiseen. Ekumeeninen työskentely ja uskontojen välisen vuoropuhelun edistäminen lisäävät ihmisten välistä ymmärrystä ja vuorovaikutusta ja vaikuttavat siten suoraan myös laitosturvallisuuteen.

3.5 Yhteistyö

Vankilan sektorimainen ja moniammatillinen organisaatio edellyttää työntekijöiltä yhteistyötaitoja. Erityisen tärkeitä yhteistyötaitot ovat vankilasielunhoitajalle. Vaikka hänen tehtävänsä liittyvät monessa kohdin vankilan kuntouttavaan toimintaan, yhteistyö valvonnan, terveydenhoidon, työtoiminnan ja täytöntöönpanon työntekijöiden kanssa on vankilasielunhoitajalle välttämätöntä. Samalla sielunhoitajan virkaan liittyvät tehtäviä, jotka koskettavat koko vankilatyöyhteisöä, ja jotka tekevät hänestä oman työyhteisönsä sielunhoitajan.

Yhteistyötaitot ovat vankilasielunhoitajalle tärkeitä myös yhteistyön rakentamiseksi vankilan ulkopuolisiin toimijoihin. Vankilasielunhoitajan tehtävänä on pitää yhteyttä uskonnollisiin yhteisöihin ja järjestöihin. Koska tällaisten yhteyksien solmiminen ja ylläpitäminen on vankilatyössä uskottu vankilasielunhoitajalle, vankila voi edellyttää, että hän on yhteistyöhaluinen ja – kykyinen. Yhteistyöhalu ei kuitenkaan voi tarkoittaa rajattomuutta, sillä vankilasielunhoitaja joutuu uskonnollista toimintaa koordinoitessaan myös rajaamaan ja jopa rajoittamaan. Suljettuun laitokseen tarjoutuu helposti joko yksilöitä tai ryhmiä, joiden uskonnollinen viestintä voi olla jopa ahdistusta lisäävää. Siksi on tärkeää, että vankila voi luottaa sielunhoitajan arvostelukykyyn uskontoa ja uskonnollisia ilmiöitä koskevassa arvioinnissa.

3.6 Vaitiolovelvollisuus ja – oikeus

Samalla kun vankilasielunhoitaja liittyy vankilaorganisaatioon ja on osa sitä, hän on myös kirkon lähettämä sielunhoitaja. Hänen tehtävänsä säätelee sekä laitos että kirkko. Kirkkojen näkökulmasta on ehdottoman välttämätöntä, että myös laitoksiin lähetetyt työntekijät voivat pitää kiinni vaitiolovelvollisuudestaan. Koko sielunhoidon perusta on luottamuksessa – ilman luottamusta ei ole sielunhoitoa. Siksi ripissä ja sielunhoidossa esille tulevat asiat kuuluvat vaitiolon piiriin eikä niitä voi alistaa esimerkiksi vankilajärjestykselle. Vankilasielunhoitajien kannalta on tärkeää, että myös muut vankilassa työtään tekevät ovat tietoisia sielunhoitajien vaitiolovelvollisuudesta, jonka perustana on laki.

Vankilapappi joutuu kamppailemaan vaitiolovelvollisuutensa kanssa, jos hänen tehtäviinsä liittyy selkeä rooliristiriita. Pappi voi joutua papin varsinaisen työn ohella ottamaan vastaan tehtäviä, joihin liittyy esimerkiksi haastattelujen kirjaamista ja vangin arviointia. Tällaisessa tilanteessa vangin voi olla mahdotonta tehdä eroa sielunhoidon ja muun haastattelutehtävän välillä. Toisaalta pappi voi tulla tietoiseksi asioista, jotka varsinaisesti kuuluisivat sielunhoidon ja siten vaitiolovelvollisuuden piiriin. Luottamuksellisen suhteen säilyttämisen kannalta on perusteltua, että vankilapappi selkeästi ilmaisee vangille, mistä haastattelussa on kysymys ja erilaisia lausuntoja kirjoittaes-

saan neuvottelee kirjoittamastaan yhdessä haastateltavan vangin kanssa. Vaikeassa ristiriitatilanteessa on asetettava sielunhoidon edellyttämän vaitiolon puolelle, jotta vankilapappi voisi jatkossakin hoitaa hänelle uskottua tehtävää.

Ripissä ja sielunhoidossa esille tulevia asioista ei voi Kirkkolain mukaan ilmaista edes rippiä tai sielunhoitoa pyytäneen toivomuksesta. Siksi vankilapappi ei voi välittää sielunhoidossa esille tulleita asioita eteenpäin, vaikka vanki sitä pyytäisi. Vankilapapin onkin selvítettävä itselleen ja tarvittaessa myös vangille, milloin keskustelussa on kysymys sielunhoidosta ja milloin muusta keskustelusta.

4. SIELUNHOITAJAN TEHTÄVÄT VANKILASSA

4.1 Ydintehtävät

Vankilasielunhoito on olennainen osa vankilan kuntouttavaa työtä. Se pyrkii ymmärtämään ihmistä kokonaisvaltaisesti. Työn lähtökohtana on holistinen ihmiskuva, jossa ihminen hahmotetaan fyysisenä, sosiaalisena, psyykkisenä ja hengellisenä kokonaisuutena. Sielunhoito tukee muutoksen mahdollisuutta, sillä se tarjoaa voimavaroja ja mahdollisuuksia ihmisen eheytymiseen. Vankilasielunhoitoa voi kutsua myös arvokuntoutukseksi. Se tarjoaa uutta elämän sisältöä ja tukee päihde- ja vankilamaailmasta irtautumista. Samalla se tarjoaa tulevaisuuden valinnoille kestäväää arvopohjaa, joka tukee myös vankeinhoidon tavoitteita.

Vankilasielunhoitajan luovuttamattomat ydintehtävät ovat:

1. Uskonnon harjoittamisen mahdollisuuden takaaminen vankilassa.
2. Sielunhoito, joka on vangin ongelmien luottamuksellista käsittelyä yhdessä vangin kanssa. Tähän sisältyy myös muita uskontokuntia edustavien vankien tarpeiden mukainen sielunhoito ja sen organisointi.
3. Säännöllisten jumalanpalvelusten ja hengellisten tilaisuuksien järjestäminen.
4. Sakramenttien hoitaminen, kirkollisista toimituksista ja kristillisestä kasvatuksesta vastaaminen.

Tämän lisäksi vankilasielunhoitajan tehtäviin kuuluu hieman vaihdellen tehtäviä, joiden ei kuitenkaan tule uhata varsinaisten ydintehtävien hoitoa:

5. Diakoninen työ yhdessä seurakuntien ja kristillisten järjestöjen kanssa. Tähän työhön kuuluvat kotipaikkaryhmien järjestäminen, seurakunnan työntekijöiden vierailujen organisoiminen vankilassa, vankien parissa tehtävä avustustoiminta, tukihenkilö- ja tukiasuntotoiminta sekä vankilan jälkeisten tukirakenteiden luominen eri yhteistyökumppaneiden kanssa.
6. Hengellisten tilaisuuksien järjestäminen yhteistyössä seurakuntien ja uskonnollisten yhteisöjen kanssa.
7. Yhteistyö seurakuntien työntekijöiden ja vapaaehtoisten kanssa.
8. Koulutustoiminta. Vankilan hengelliseen työhön osallistuvien ja mahdollisesti muiden vapaaehtoistyöntekijöiden koulutus, heidän työnsä ohjaus ja tukeminen. Alaan liittyvän koulutuksen antaminen seurakunta- ja hiippakuntatasolla.
9. Kirkon virkaan opiskelevien työharjoittelun ohjaaminen vankilassa. Opiskelijoiden harjoittelu vankiloissa on vankilan kirkollisen työn tulevaisuuden kannalta tärkeää.
10. Perhe- ja parisuhde-neuvottelujen järjestäminen sekä osallistuminen perheleirit toimintaan vankilakohtaisen työnjaon mukaisesti.
11. Osallistuminen vankilan muihin kuntoutusohjelmiin, esimerkiksi päihdekuntoutukseen.
12. Osallistuminen vankeinhoidon ja oman työalansa kehittämiseen sekä koti- ja ulkomaiseen yhteistyöhön.

4.2 Yhteys muihin uskonnollisiin yhteisöihin

Suomen vankiloiden kaikki päätoimiset vankilapapit ovat evankelisluterilaisen kirkon pappeja. Sivutoimisina vankilapappeina on myös ortodoksisen kirkon pappeja ja yhtä vankiladiakonin virkaa hoitaa Suomen Vapaakirkon pappi. Kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen panos vankilasielunhoitoon on vielä edellä kuvattuakin laajempi, sillä vankiloissa käy säännöllisesti luterilaisen kirkon viranhaltijoita, niin sanottujen vapaiden suuntien (esim. vapaakirkko, helluntaiyhteisöt, baptistit, adventistit) edustajia, Pelastusarmeijan työntekijöitä, roomalaiskatolisen kirkon pappeja, sisaria ja vapaaehtoisryhmiä.

Kuten aiemmin on todettu, uskonto ei ole vain yksilön vakaumusta koskettava asia, vaan uskonnolla on aina myös yhteisöllinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Uskontoa harjoitetaan yhteisön jäsenenä ja vapaa uskonnonharjoittaminen edellyttää yhteyttä uskonnolliseen yhteisöön. Uskonnollisten yhteisöjen työntekijöiden ja vapaaehtoisten vierailut toteuttavat käytännössä uskonnonharjoittamiseen liittyvää perusoikeutta. Heidän järjestämänsä hartaustilaisuudet, raamattupiirit sekä ryhmä- ja yksilökeskustelut tuovat uskonnonharjoittamisen mahdollisuuden vankilan muurien sisäpuolelle.

Päätoimiset vankilasielunhoitajat järjestävät ja koordinoivat työntekijöiden ja vapaaehtoisten vierailuja sekä vankilan ja uskonnollisten yhteisöjen välistä yhteistyötä. Yhteistyö uskonnollisten yhteisöjen kanssa ei ole vain kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen rajat ylittävää, vaan se ylittää myös uskontokuntien väliset rajat. Vangilla on oikeus oman uskontonsa harjoittamiseen uskontokunnasta riippumatta. Vankilapapin tehtävänä on huolehtia siitä, että myös vankilassa vähemmistöön jääviin uskontoihin sitoutuneilla on mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen. Nykytilanteessa vankilapapeilla on runsaasti sielunhoidollisia yhteyksiä myös niihin vankeihin, jotka eivät ole kristittyjä vaan kuuluvat johonkin toiseen uskontokuntaan. Mikäli uskonnollinen tilanne yhteiskunnassamme muuttuu, uskonnonvapauden toteutuminen voi edellyttää, että vankeinhoito palkkaa myös muihin uskontokuntiin kuuluvia työntekijöitä vastaamaan uskonnonharjoittamisen mahdollisuuksista vankilassa.

Monilla uskonnollisilla yhteisöillä on sanomansa lisäksi kasvattavaa ja kuntouttavaa toimintaa. Ne pitävät esillä moraalikysymyksiä ja käyvät keskustelua oikeasta ja väärästä. Uskonnolliset yhteisöt tarjoavat vankilassa oleville myös tukihenkilöitä ja sosiaalisia suhteita. Useat yhteisöt ylläpitävät päihitteettömyyteen ja sosiaaliseen kuntoutukseen tähtäviä hoitolaitoksia, joihin vanki voi siirtyä vapautumisensa jälkeen. Monet ovat lisäksi valmiit muutenkin vastaanottamaan vangin ja tukemaan häntä, kun hän siirtyy vankilasta siviiliin.

Vankilan yhteydet uskonnollisiin yhteisöihin toteutuvat lähinnä vankilasielunhoitajien välityksellä. Yhteydet ovat tärkeitä ennen kaikkea uskonnonvapauden toteutumisen vuoksi, mutta myös siksi että yhteisöt tarjoavat vangille tukea sekä vankeusaikana että sen jälkeen. Parhaimmillaan uskonnolliset yhteisöt tuovat vangin elämään jatkuvuutta: niiden antama tuki on alkanut ennen vankeutta, ja se jatkuu vankeudessa ja vielä sen jälkeenkin. Tämän vuoksi on olennaisen tärkeää, ettei uskonnollisten yhteisöjen toimintaa pidetä vankilassa turvallisuusuhkana tai ylimääräisenä lisänä, vaan mahdollisuutena tukea ja auttaa vankia ulos vankilakierteestä. Vankilasielunhoitaja voi yhteisiä tapaamisia järjestämällä tuoda yhteisön antaman tuen vangin ulottuville. Näin vankilasielunhoito tukee Vankeuslain mukaisia tavoitteita.

4.3 Sielunhoito ja vankeusprosessi

Vankilasielunhoidon tehtävät vankeusprosessin eri vaiheissa:

Vaihe	Vankeusprosessiin liittyvä toiminta ja yksikkö
<p>Tulo- ja sijoitteluvaihe kriisielunhoito, elämän ylläpitäminen luottamuksellisen suhteen luominen, eri uskontokuntiin kuuluvien uskonnonharjoittamisen varmistaminen perhetilanteen kartoitus, perhetyö eri ongelmakokonaisuuksien hahmottaminen sielunhoidon ja kuntoutuksen koordinointi vankeusai- kana yhteydet kotiseurakuntaan, diakoniatyö hengellinen ryhmätoiminta yhteistyö muiden vankilasielunhoitajien kanssa</p>	<p>toiminnan käynnistyminen tutkintavankeusyksikössä: tutkintavankeus sijoittajayksikössä: riski- ja tarvearviointi (Rita), rangais- tusajan suunnitelma (Ransu) vankeusvanki: siirtyminen sijoituslaitokseen</p>
<p>Toiminta- eli suorittamisvaihe sielunhoitotyö eri uskontokuntiin kuuluvien uskonnonharjoittamisen varmistaminen rohkaisu, elämänmuutokseen motivoiminen perhetyö: neuvottelut, leirit osallistuminen kuntoutusohjelmien toteuttamiseen, arvokuntoutus hengellinen ryhmätoiminta kristillinen kasvatus, vastuuseen kasvattaminen yhteydenpito kotiseurakuntaan, vierailujen järjestämi- nen, diakoniatyö yhteydenpitäminen kirkkoihin, uskonnollisiin yhtei- söihin, kuntoutumista tukeviin tahoihin yhteistyö muiden vankilasielunhoitajien kanssa</p>	<p>Rangaistuksen täytäntöönpano Ransun toteuttaminen, tarkentaminen, täydentäminen, päivittäminen ja arviointi sijoituslaitosyksikössä</p>
<p>Vapauttamisvaihe sielunhoitotyö uskonnonharjoittamisen varmistaminen perhetyö: leirit, neuvottelut yhteydenpito kotiseurakuntaan, vierailujen järjestämi- nen, diakoniatyö vapauttamissuunnitelman laatiminen vapautumista tukevien selviytymispolkujen laatimi- nen yhteistyössä kirkkojen, yhteisöjen, yhdistysten ja järjestöjen kanssa tukiasunto- ja tukihenkilötoiminta</p>	<p>Ransun toteuttaminen, tarkentaminen, täydentäminen, päivittäminen ja arviointi Vapauttamis- ja valvontasuunnitelma Suljetut sijoituslaitosyksiköt, avolaitosyksiköt, muut va- pauttamisyksiköt</p>

5. VAPAAEHTOISTYÖ

5.1 Vapaaehtoisen hengellisen työn toimilupa

Vankilan hengelliseen työhön tarvittava toimilupa on vankilakohtainen ja sen myöntää laitoksen johtaja. Aluevankilajärjestelmään siirryttäessä toimilupakäytäntöä on tarpeen yhdenmukaistaa ja koordinoita. Vankilan hengelliseen työhön hakeva voi hakea toimilupaa henkilökohtaisesti tai sen hakijana voi olla uskonnollinen yhteisö, joka hakee toimilupaa yhteisönsä jäsenelle. Mikäli hakija hakee hengellisen työn toimilupaa itselleen, hakemus edellyttää hänen hengellisen yhteisönsä suositusta. Suosituksen edellyttämisessä konkretisoituu, ettei hakija ole vankilan hengellisessä työssä ”yksityisyrittäjänä”, vaan jonkun hengellisen yhteisön lähettämänä. Samalla hänen hengellinen yhteisönsä ottaa vastuuta lähettämästään vapaaehtoisesta, niin että tämä saa omalta taustayhteisöltään hengellistä ja työnohjauksellista tukea.

Toimilupaa hakiessaan vapaaehtoistyöntekijä toimittaa passikuvansa vankilalle. Valvonnan kannalta turvallisin toimilupa on kuvallinen vapaaehtoistyöntekijän henkilökortti. Henkilökortista on jäljennös vankilan portilla. Kun lisäksi portilla, ja päivystyksessä sekä vankeinhoidon esimiestehtäviä hoitavilla sekä johtajalla ja pastorilla on tieto vapaaehtoistyöntekijästä ja hänen vierailustaan, vierailusta ei aiheudu ongelmia. Mikäli vapaaehtoistyöntekijällä on henkilökortti, hän puolestaan pitää sen näkyvillä esimerkiksi konferenssineulalla, kun hän vierailee vankilassa.

5.2 Koulutus

Vapaaehtoistyö ilman koulutusta ja ohjausta on rinnastettavissa heitteillejättöön.. Kun vapaaehtoistyöntekijöitä kutsutaan kantamaan vastuuta eri tehtävissä, heille on annettava myös asiaan kuuluvaa tukea ja koulutusta. Vapaaehtoistyöllä tulee olla yhdyshenkilö, joka vastaa toiminnan sujumisesta ja koulutuksen järjestämisen organisoinnista. Yhdyshenkilön on tarvittaessa oltava valmis myös puuttumaan toimintaan, mikäli siitä aiheutuu ongelmia. Hengellisen työn vapaaehtoistoiminnassa yhdyshenkilö on vankilasielunhoitaja. Samalla on välttämätöntä, että vankilatyöhön lähettävällä yhteisöllä on oma vastuuhenkilönsä, joka omalta osaltaan vastaa lähetettävien valinnasta ja heille annettavasta tuesta. Myös lähettävä yhteisö on vastuussa siitä, ketä ne lähettävät vankilan hengelliseen työhön. Mikäli vapaaehtoistoiminnassa ilmenee ongelmia, vankilan yhdyshenkilön on puututtava niihin. Mikäli yhteiset pelisäännöt eivät puuttumisesta huolimatta tule täytetyiksi, toimilupa on peruutettava.

Aiemmin hengellisten työn vapaaehtoisten koulutus on järjestetty vankilakohtaisesti. Näitä koulutusta ja ohjausta järjestetään edelleen. Oman tärkeän tukensa koulutukseen on tuonut kirkkohallituksen diakonia- ja yhteiskuntatyön organisoima ja Kristillisen vankila- ja kriminaalityön yhteistyöverkosto ry:n / Prison Fellowship Finland (PFF) tukema vankilan vapaaehtoistyöntekijöiden koulutus, joka jakaantuu yhteiseen valtakunnalliseen perusseminaariin ja vankeinhoitoalueittain toteutettaviin seminaareihin. Yhteinen perusseminaari on integroinut vapaaehtoisuuskoulutusta ja yhdenmukaistanut koulutuksen sisältöä. Ajan myötä vankiloiden kirkolliseen työhön osallistuvien tulisi saada samanlainen peruskoulutus. Vankila on vapaaehtoiselle haasteellinen työskentely-ympäristö, jossa hän tarvitsee sekä erilaisia valmiuksia että oman toimintansa

reflektointia. Siksi vapaaehtoistyöhön osallistuvan on syytä osallistua myös työtä tukevaan koulutukseen.

Yhteisen, valtakunnallisen koulutuksen ohella vapaaehtoistyöntekijä tarvitsee myös aluevankilan järjestämää ja koordinoimaa koulutusta sekä laitospohjaista koulutusta. Vapaaehtoistyöntekijälle on selvitettävä ainakin seuraavat asiat:

- 1) Uskontoa ja uskonnonharjoittamista koskevat lait ja säädökset.
- 2) Vapaaehtoistyön luottamuksellisuus ja vapaaehtoistyöntekijää koskeva vaitiolovelvollisuus.
- 3) Vankilan perusasiat: Mikä on vankilan tehtävä? Mitä vankeuteen sisältyy? Minkälaista työtä vankilassa tehdään? Minkälaisia toimijoita vankilalaitokseen liittyy?
- 4) Vapaaehtoistoiminta: Mitä mahdollisuuksia vapaaehtoistoimintaan vankilassa liittyy? Mitkä ovat vapaaehtoistoiminnan rajat? Ketkä ovat vapaaehtoistoiminnan vastuuhenkilöt vapaaehtoisen omassa yhteisössä ja vankilassa?
- 5) Käytännön kysymykset: Kuinka vapaaehtoinen toimii tullessaan vankilaan? Miten hän ilmoittautuu ja kenelle? Missä hänet otetaan vastaan? Missä hän voi tavata vankeja? Miten hänen turvallisuutensa on järjestetty? Mistä hän voi tarvittaessa saada apua? Miten vaitiolovelvollisuus koskee myös vapaaehtoistyöntekijää?
- 6) Vaikeuksissa olevien ihmisten kohtaamisen perusasiat: Mikä on vapaaehtoisen asema ja mitä häneltä odotetaan? Miten vapaaehtoinen voi oppia sielunhoitoa ja kasvaa sielunhoitajana?
- 7) Oman jaksamisen kysymykset: Miten vapaaehtoinen voi tunnistaa oman uupumuksensa ja voimiensa rajallisuuden? Mistä hän voi saada tukea? Mitkä ovat vapaaehtoistyöntekijän sudenkuoppia?
- 8) Suunnitelmallisuus: Miten vapaaehtoistyö voisi olla suunnitelmallista? Miten se niveltyy vankilan kuntouttavaan ja vapauteen valmentavaan työskentelyyn?

Jos vapaaehtoistyöntekijä on uusi, hänen kanssaan on syytä käydä perusasioita läpi myös ensimmäisillä käyntikerroilla. On myös toivottavaa, että uusi vapaaehtoinen käy vankilavierailuilla häntä vanhemman ja kokeneemman vapaaehtoistyöntekijän kanssa. Vapaaehtoistyöntekijöitä neuvotaan myös tutustumaan vankilan henkilökuntaan.

Vapaaehtoistyöntekijöiden koulutuksessa tulee korostaa yhteistyön merkitystä. Toimilupa on myönnetty ”yhteistyössä vankilan henkilökunnan kanssa”. Jos vapaaehtoiset ovat saaneet riittävän koulutuksen ja heidän toimintansa on hyvin organisoitua, he työskentelevät yhteistyössä vankilan henkilökunnan kanssa ja tukevat siten vankeinhoidon tavoitteita.

Vapaaehtoistyö tuottaa vankiloille suuren toiminnallisen panoksen. Koska vapaaehtoisten työ on vastikkeetonta, on tärkeää, että myös laitos huomaa heidät. Vankila voi tarjota vapaaehtoisille esimerkiksi mahdollisuuden opinto- ja virkistysretkeen. On myös tärkeää, että vankilat rohkaisevat vapaaehtoistyöntekijöitä kouluttautumaan ja mahdollisuuksien mukaan resursoivat heidän kouluttautumistaan.

Työryhmän näkemyksen mukaan vapaaehtoisten tarjoamia resursseja voidaan hyödyntää ainakin seuraavissa tehtävissä:

- 1) Vaikka hengellisten tilaisuuksien järjestämisen päävastuu onkin vankilapapilla, myös vapaaehtoiset voivat ottaa vastuuta vankilan hengellisistä tilaisuuksista ja ryhmätoiminnoista yhdessä oman taustayhteisönsä kanssa tai vankilapapin avustajina.
- 2) Kuntoutusohjelmissa mukana oleville vangeille voidaan heidän toivomuksensa nimetä tukihenkilöksi joko hengellisen työn tai Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoistyöntekijä. Heidän tehtävänä on tukea kuntoutuksen edistymistä. He ovat kuuntelijan paikalla ”ihminen ihmiselle” -periaatteella kuntoutusjakson ajan.
- 3) Vapaaehtoiset voivat olla vankien tukihenkilöitä yhteistyössä vankilasielunhoitajan kanssa. Päävastuu sielunhoidosta on laitoksen sielunhoitajalla. Sielunhoidon tarve on kuitenkin huomattavasti suurempi, kuin mihin virassa olevien sielunhoitajien resurssit riittävät. Vapaaehtoistyöntekijät voivat olla sielunhoidon avustajia ja siten vahvistaa sielunhoidon resursseja.

6. TARVITAANKO VANKILASIELUNHOITOA?

Suomessa on 15 päätoimista vankilapappia ja kolme vankiladiakonia, sivutoimisia vankilapappeja sekä seurakuntien työntekijöitä, joiden työalana on kriminaalityö. Vankilapapin viralla on vankeinhoitolaitoksen viroista pisimpiä historioita. Kirkon näkökulmasta vankilasielunhoitajan virka on pisimmälle erikoistuneita erityisvirkoja kirkkojen piirissä. Vankeinhoidolle vankilasielunhoitajan virat tuovat vankilasielunhoidon erityisammattitaitoa, joka ei ole johdettavissa muista viroista eikä liity vankeinhoidon muiden virkojen tehtäviin. Kirkkojen näkökulmasta taas vankien sielunhoitoa ja uskonnonharjoittamista olisi vaikea tyydyttävästi hoitaa ilman vankiloihin sijoitettuja päätoimisia vankilasielunhoitajia.

Vankilasielunhoitajan toimenkuva painottuu henkilökohtaiseen sielunhoitoon. Osa vankilasielunhoidon sisällöstä menee limittäin muun kuntouttavan vankeinhoidon kanssa. Pappi, psykologi, sosiaalityöntekijä, ohjaaja ynnä muu vankeinhoidon henkilöstö tekevät osin melko samansisältöistä työtä. Erityisesti vankilasielunhoidon ja kuntouttavan vankeinhoidon tavoitteet ovat samansuuntaiset.

Osa vankilapapin työstä on kuitenkin sellaista, joka ei sisälly minkään muun ammattiryhmän työhön. Näitä ovat esimerkiksi jumalanpalvelukset ja kirkolliset toimitukset, mutta myös sielunhoito. Sielunhoidossa pappi tulee osalliseksi sellaisesta tiedosta, joka ei ole jaettavissa muussa yhteydessä. Vankilasielunhoitajaa sitova vaitiolovelvollisuus vetääkin rajaa sielunhoidon ja muun kuntoutuksen välille – samalla kun papin toiminta liittyy kuntoutukseen ja hän voi olla kuulua kuntoutukseen tähtäävään työryhmään, hänen koko tehtävänsä ei tyhjene tuohon kuntoutukseen. Jos vankilasta puuttuisi vankilasielunhoitajan virka, on mahdollista, että vangin oikeus uskonnollisiin peruspalveluihin ei toteutuisi. Kuitenkin oikeus uskontoon on maassamme jokaisen ihmisen perusoikeus.

Vankilasielunhoito tuo kirkon läsnä olevaksi laitoksen arkeen. Vankilasielunhoito ja sen ydintehtävät eivät kuulu vain vankilan vapaa-ajantoimintaan. Ne eivät ole vain harrastustoimintaa, jota kirkot tarjoavat laitoksissa eläville. Kirkkojen näkökulmasta vankilasielunhoitajien työ tekee mahdolliseksi uskonnon harjoittamisen oikeuden suljetussa organisaatiossa. Kun vankilasielunhoitaja elää laitoksen arjessa, hän voi omalta osaltaan vaikuttaa siihen, että vakaumus ja eettinen pohdinta integroituvat luonnolliseksi osaksi laitossarkea.

Vankilapapin viran olemassaolo toteuttaa omalta osaltaan erästä suomalaisen yhteiskunnan perusulottuvuutta: Todellinen oikeus- ja sivistysvaltio suo sitä vastaankin asettuneille jäsenilleen perusoikeudet, myös oikeuden uskontoon ja elämänskatsomukseen sekä niiden ilmaisemiseen. Siksi vankilapapin keskeisenä tehtävänä on huolehtia, että uskonnonharjoittamisen oikeus toteutuu vankilassa.

Koska vankilapappi huolehtii osaltaan keskeisen perusoikeuden toteutumisesta, viran perustana ovat myös vankeinhoidon omat eettiset perusteet. Perusoikeuksien tulee toteutua myös vankilassa. Vankilapapin virka on omiaan turvaamaan uskonnonvapau-

den sen positiivisessa merkityksessä eli oikeutena uskontoon. Siten papinvirka ankkuroituu lähtökohdissaan yhteiskunnan takaamiin perusoikeuksiin. Se liittyy myös kansainvälisiin sopimuksiin, joiden mukaan vankilaan tulee mahdollisuuksien mukaan

nimetä päätoiminen uskontokunnan pätevä edustaja siinä tapauksessa, että samaan uskontokuntaan kuuluvia vankeja on vankilassa useita. Tällä perusteella Suomen vankiloissa tulee olla evankelis-luterilaisen kirkon päätoimisia pappeja.

Vankilapappi palvelee myös muihin kirkkoihin, uskontokuntiin ja uskontoihin kuuluvia, ja myös uskontokuntiin kuulumattomia vankeja elämäkatsomuksellisissa ja eettisissä kysymyksissä. Eettisissä ja uskontoon liittyvissä kysymyksissä vankilapappi palvelee myös henkilökuntaa ja koko laitosta. Teologisen koulutuksensa puolesta vankilapapilla on edellytykset toimia vankilan uskonnollisten ja eettisten kysymysten asiantuntijana.

Vankilasielunhoitajien viran historiaan liittyy myös pohdintaa, tulisiko sielunhoitajan viran olla kirkon vai valtion palkkaama. Koska valtiolla on sille lainsäädännön perusteella kuuluva oikeus henkilön vapaudenriistoon, joka haittaa olennaisesti mahdollisuuksia muun muassa uskonnonharjoittamiseen, on perusteltua, että valtio myös ylläpitää vankilapappijärjestelmää. On mahdotonta ajatella, että esimerkiksi seurakuntapappi voisi seurakuntavirkansa ohella hoitaa suljetun laitoksen vaativat vankilasielunhoitajan tehtävät. Mikäli vankilasielunhoito jäisi seurakuntapappien tehtäväksi, vankien mahdollisuudet saada sielunhoitoa heikkenisivät olennaisesti. Sivutoimisesti sielunhoitajan tehtäviä hoitava seurakuntapappi jäisi myös vääjäämättä ulkopuoliseksi, satunnaiseksi kävijäksi, jonka yhteydet laitoksen elämään olisivat ohuet. Samalla hänen osallistumismahdollisuutensa vankilan kuntouttavaan toimintaan olisivat vähäiset, koska laitoksen sisällä on luottamuksellista tietoa, jota hän ei voisi saada.

Vankilapappien virkojen vähentäminen tai vankilasielunhoidon siirtäminen kirkon vastattavaksi sisältää kirkon ja valtion suhteisiin liittyvän kysymyksen, johon vastaa-minen ei kuulu työryhmän toimeksiantoon. Työryhmä toivoo, että tilannetta pohditaan jatkossa sen esittämässä neuvottelukunnassa ennen kaikkea perustason eli vankien sielunhoidon saatavuuden näkökulmasta. Heikkeneekö vai paraneeko vankien mahdollisuus uskonnonharjoittamiseen ja saada ammattitaitoista sielunhoitoa, mikäli vankilapappien virkoja vähennetään tai niiden tehtävät siirretään kirkon vastattaviksi?

7. VANKILASIELUNHOIDON TOTEUTTAMINEN

Seuraavasta taulukosta käyvät ilmi sekä aluevankiloiden sielunhoitajien virkojen sijoittuminen aluevankiloiden eri yksikköihin ja hiippakuntiin että vankien määrä 1.12.2005 ja vankilaan tulleiden määrä vuonna 2004 vankilayksiköittäin:

ETELÄ-SUOMEN ALUEVANKILA

vankila	vankimäärä (1.12.2005) suljettu avolaitos	vankilaan tulleet¹ (vuonna 2004) suljettu avolaitos	hiippakunta	sielunhoitajia
Helsingin vankila	358+ 131	82 + 124	Helsinki	1
Vantaan vankila	236	1023	Helsinki	1
Keravan vankila	179	208	Espoo	1
Jokelan vankila	149 + 14	195 + 15	Espoo	1
Riihimäen vankila	196	52 + 10	Tampere	1
Hämeenlinnan vankila	215 + 71	519 + 172	Tampere	1
YHTEENSÄ	1549	2400		6

1.12.2005 keskimäärin 258 vankia/päätoiminen sielunhoitaja vankilaan tulleita / päätoiminen sielunhoitaja keskimäärin 400 lisäksi Etelä-Suomessa palkkiotoiminen ortodoksipappi ja Hämeenlinnan vankilassa Suomen Vapaakirkon diakoni

LÄNSI-SUOMEN ALUEVANKILA

vankila	vankimäärä (1.12.2005) suljettu avolaitos	vankilaan tulleet (vuonna 2004) suljettu avolaitos	hiippakunta	sielunhoitajia
Lounais-Suomen vankila	444 + 78	595 + 155	Turku	1
Vaasan vankila	100	225	Lapua	1
Kylmäkosken vankila	147	296	Tampere	1
Satakunnan vankila	168	461	Turku	1 + 1 ovo
Vilppulan vankila	53	55	Lapua	1 ovo
YHTEENSÄ	990	1787		4 + 2 ovo

1.12.2005 248 vankia/päätoiminen sielunhoitaja vankilaan tulleita/päätoiminen sielunhoitaja keskimäärin 447

¹ Vankilaan tulleisiin on laskettu myös toisesta laitoksesta siirretyt

KAAKKOIS-SUOMEN ALUEVANKILA

vankila	vankimäärä (1.12.2005) suljettu avolaitos	vankilaan tulleet (vuonna 2004) suljettu avolaitos	hiippakunta	sielunhoitajia
Mikkelin vankila	96	415	Mikkeli	1
Konnunsuon vankila	295 + 28	678 + 115	Mikkeli	1
Naarajärven vankila	99	305	Kuopio	1 + 1 ovo
Sulkavan vankila	44	75	Mikkeli	-
YHTEENSÄ	562	1588		3 + 1 ovo

**1.12.2005 187 vankia/ päätoiminen sielunhoitaja
vankilaan tulleita / päätoiminen sielunhoitaja keskimäärin 529
lisäksi Kaakkois- ja Itä-Suomessa yhteinen palkkiotoiminen ortodoksinen**

ITÄ-SUOMEN ALUEVANKILA

vankila	vankimäärä (1.12.2005)	vankilaan tulleet (vuonna 2004) suljettu avolaitos	hiippakunta	sielunhoitajia
Kuopion vankila	69 + 14	203 + 30	Kuopio	1
Sukevan vankila	207 + 36	450 + 160	Kuopio	1
Pyhäselän vankila	103 + 36	117 + 59	Kuopio	½ erityisoh- jaaja + 1 ovo
Laukaan vankila	44	86	Lapua	1 ovo
YHTEENSÄ	509	1105		2,5 + 2 ovo

**1.12.2005 204 vankia/päätoiminen sielunhoitaja
vankilaan tulleita / päätoiminen sielunhoitaja keskimäärin 442
lisäksi Kaakkois- ja Itä-Suomessa yhteinen palkkiotoiminen ortodoksinen**

POHJOIS-SUOMEN ALUEVANKILA

vankila	vankimäärä (1.12.2005) suljettu avolaitos	vankilaan tulleet (vuonna 2004) suljettu avolaitos	hiippakunta	sielunhoitajia
Oulun vankila	113 + 34	296 + 41	Oulu	1
Pelson vankila	219 + 43	336 + 83	Kuopio (Pel- so) ja Oulu (Kestilä)	1 + 1
YHTEENSÄ	409	756		3

**noin 136 vankia/päätoiminen sielunhoitaja
vankilaan tulleita / päätoiminen sielunhoitaja keskimäärin 252**

Taulukosta käy ilmi, että organisatorisesti aluevankilat sijoittuvat kahden (Kaakkois-Suomen, Itä-Suomen ja Pohjois-Suomen aluevankilat) tai kolmen hiippakunnan alueelle (Etelä-Suomen, Länsi-Suomen aluevankila). Hiippakunnista Helsinki, Espoo, Turku, Mikkeli ja Oulu tekevät yhteistyötä vain yhden aluevankilan kanssa. Tampereella ja Lapualla on kaksi aluevankilaa yhteistyökumppaninaan ja Kuopiolla kolme.

Eriomainen organisaatio monimutkaistaa aluevankiloiden ja hiippakuntien yhteistyötä. Mikäli vankilapapit, jotka ovat aluevankiloiden työntekijöitä, kuuluisivat siihen hiippakuntaan, jonka alueella aluevankilan päätoimipiste sijaitsee, tilanne olisi vankeinhoidon kannalta hallinnollisesti yksinkertainen. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että yksittäisten laitosten papeilla olisi tarve olla yhteistyössä sen hiippakunnan ja niiden seurakuntien kanssa, joiden alueella yksittäinen laitos sijaitsee. Koska vankilasielunhoitajien yhteistyö laitoksen alueella olevan hiippakunnan ja seurakuntien kanssa tuo lähiympäristön kirkolliset resurssit laitosmaailmaan, on perusteltua tukea myös organisatorisesti tätä yhteistyötä. Tämän vuoksi työryhmä ei ole päättänyt ehdottamaan muutoksia vankilapappien hiippakuntiin. Vankiladiakonit puolestaan on asetettu nimenomaan niihin vankilayksiköihin, joissa he toimivat, joten heidän siirtonsa aluevankilaan ei olisi edes mahdollista.

Eri vankilayksiköiden vankimäärät ja sisään tulevien vankien määrät vaihtelevat paljon. Tällä perusteella myös vankilasielunhoitajien työmäärä näyttää vaihtelevan huomattavasti. Pelkkä vankien määrä ei kuitenkaan yksin ole ratkaiseva, jos vankilasielunhoitajien työn vaativuutta arvioidaan. Työhön vaikuttavat myös vankien ongelmat sekä vankeusprosessin vaihe. Myös vankilasielunhoitajien toimenkuva vaihtelee laitoksittain merkittävästi. On vankilayksiköitä, joissa vankilasielunhoitaja on mukana perhetyössä, kuntoutus- ja päihdeohjelmissa, ja yksiköitä, joissa sielunhoitaja esimerkiksi laitoksen suuruuden vuoksi keskittyy ennen kaikkea kirkolliseen työhön.

Tutkintavankiloista kulkee läpi runsaasti vankeja, joilla saattaa olla paljon kriisityön luonteisia sielunhoitotarpeita, mutta jotka eivät ole yleensä kovin pitkään tutkintavankina (keskimääräinen tutkintavankeusaika oli 3.1 kuukautta vuonna 2004). Myös sijoittajayksikössä vanki on vain rajoitetun ajan (muutamista päivistä muutamiin viikkoihin). Suljetuissa vankilayksiköissä on paljon pitkän sielunhoitotyön tarvetta. Avolaitoksissa ja muissa vapauttamisyksiköissä näkökulma on vapautteen, jota valmistellaan yhteistyössä ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Tällöin olisi tärkeää, että sielunhoitajalla olisi paljon yhteyksiä vankilan ulkopuolelle. Jos hän on seurakuntapappi, hänen asemansa voi edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan.

Työryhmä pitää erittäin raskaana tilannetta, jossa vankilapapin vastuulla on yli 400 vankia, kuten on Helsingin vankilassa ja Lounais-Suomen vankilassa. Lounais-Suomen vankilan kautta kulkee myös paljon tutkintavankeja. Koko maan keskiarvo vankilasielunhoitajaa kohden on runsas 200 vankia, joten edellä mainituissa vankiloissa liikutaan äärimmäisillä rajoilla. On mahdollista, että tärkeitä osia työstä jää tekemättä. Työryhmän mielestä tilanteen hoitaminen edellyttää, että vankilapapilla on tukeaan riittävä määrä seurakuntien työntekijöitä ja vapaaehtoisia, ja että yhteistyö vankilan ja ulkopuolisten työntekijöiden välillä sujuu hyvin. Vankilapapin tehtävissä painottuvat tässä tapauksessa työn koordinointi ja ulkopuolisten työntekijöiden koulutus. Työn organisoinnista tulisikin sopia siten, että uskonnonharjoitus ja sielunhoidon ydintehtävät voidaan turvata.

Jos vankilassa on vähän vankeja, vankilasielunhoitajan tehtäviin voidaan sisällyttää myös niitä tehtäviä, joissa ei välttämättä tarvita pappia tai diakonia. Jos aluevankilassa on tarvetta tasata joltain osin tehtäviä, lienee mahdollista, että pienten yksikköjen työntekijät osallistuisivat muita enemmän aluevankilan yhteisiin tehtäviin. Tällaiset tehtävät voivat liittyä esimerkiksi aluevankilassa annettavaan koulutukseen tai kuntoutukseen.

Työryhmä ei katso voivansa ehdottaa varsinaisia mitoituserusteita sielunhoitoa varten. Työryhmä pitää kuitenkin välttämättömänä, että oma päätoiminen työntekijä turvataan ainakin suljettuihin laitoksiin. Avolaitoksissa voi olla tarkoituksenmukaista käyttää seurakuntien työntekijöitä seurakuntayhteyden toteutumiseksi tai kirkon palkkaamia diakoneja muun muassa vapauteen valmistamisen vuoksi. Diakonit olisivat tarpeen myös suuriin suljettuihin vankiloihin papin rinnalle. Tällöin he voisivat ottaa vastuuta diakonia- ja perhetyöstä.

Valmisteltavan hallintoasetuksen mukaan aluevankilan johtaja voi perustaa tai lakkauttaa muut kuin yksiköiden johtajien virat. Tämän on tarkoitus koskea myös vankilapappien virkoja. Työryhmä pitää tärkeänä, että aluevankilan johtaja tekee yhteistyötä tuomiokapitulin kanssa virkoja perustettaessa ja lakkautettaessa.

8. VANKILASIELUNHOIDON TULOKSELLISUUS

Vankeinhoidon resursseista keskusteltaessa on tarpeellista pohtia myös vankeinhoidon toimintojen tuloksellisuutta. Kuntouttavan työn tuloksellisuutta voidaan arvioida erilaisilla mittareilla. Tuloksellisuutta arvioidaan esimerkiksi uusintarikollisuuden mittapuulla. Onko toiminta tuonut tuloksia eli vähentänyt uusintarikollisuutta? Uusintarikollisuuden käyttäminen vankeinhoidon toimenpiteiden arviointiin on kuitenkin ongelmallista, sillä uusintarikollisuuteen vaikuttavat monet tekijät. Vankeinhoidon toimenpiteiden vaikuttavuutta onkin vaikeaa, ellei mahdotonta osoittaa, mikäli vain uusintarikollisuutta käytetään tuloksellisuuden mittarina.

Vankilasielunhoidon tuloksellisuuden arviointi on erityisen ongelmallista. Sillä voidaan tukea vankeinhoidon kuntouttavaa työtä, ja vankilasielunhoito voi osaltaan myös vaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen. Tunnetusti osa rikosentekijöistä ja päihdeongelmaisista ihmisistä pääsee irti rikos- ja päihdekierteestä uskonnollisen herätyksen ja kääntymyksen kautta. Vankilasielunhoito myös lisää vankilan dynaamista turvallisuutta, sillä se tarjoaa foorumin, jossa vangit voivat purkaa ongelmiaan ja etsiä niihin ratkaisuja. Vankilasielunhoidon onnistumisen tai tuloksellisuuden mittariksi ei ole mielekästä asettaa uusintarikollisuuden vähentämistä eikä uskonnollista kääntymystä.

Vankilasielunhoidon lähtökohta ja tavoite on perusoikeuksien toteutumisen turvaaminen. Perusoikeuksien toteutuminen on arvo sinänsä. On väärin alistaa perusarvoa välinearvoille, silloinkaan kun välinearvot, esimerkiksi uusintarikollisuuden vähentäminen, ovat hyviä ja kannatettavia.

Vankilasielunhoito voi olla tuloksellista ja onnistunutta myös silloin, kun vanki ei pysty irrottautumaan rikoskierteestään eikä muuttamaan. Jos sielunhoito tällaisessakin tilanteessa turvaa vangin perusoikeuden, oikeuden uskontoon, se toteuttaa tavoitteensa. Koska vankilasielunhoito on viime kädessä olemassa ihmisen ja Jumalan välisen suhteen vuoksi, on mahdotonta ryhtyä arvioimaan sen tuloksellisuutta puhtaasti yhteiskunnallisista ja sosiaalisista perusteista.

Vankilasielunhoidon laatua ja tuloksellisuutta arvioitaessa on käytettävä yleisiä sielunhoidon arviointiin sopivia periaatteita ja lähestymistapoja. Arviointi jää tällöin pitkälti sielunhoidon koulutuksen ja työnohjauksen kautta tapahtuvaksi. Vankilasta käsin voidaan arvioida paremminkin sitä, miten laitos turvaa vangin oikeuden uskonnonharjoittamiseen. Miten yksittäisessä laitoksessa toteutuvat kansallisten lakien ja säästösten sekä Suomen ratifioimien kansainvälisten sopimusten takaamat perusoikeudet, joihin liittyy myös vankien oikeus sielunhoitoon ja uskonnonharjoittamiseen?

Vankilasielunhoito ei ole vankilan arjesta irrallaan oleva saareke, vaan se on osa vankilan kuntouttavaa toimintaa. Kahdenkeskisenä perus- ja lähityönä, se avaa tietä muulle kuntouttavalle toiminnalle. Vangilla on mahdollisuus saada sielunhoidosta apua, jonka varassa voi käsitellä tuskaa, ahdistusta, kipua, rikkihäilyä, syyllisyyttä, vihaa, katkeruutta ja kaikkea sitä, mitä elämään liittyy. Jos ihmisen mieli on kuin täysi astia, mitään uutta ei voi syntyä. Ihmisellä on oltava mahdollisuus käsitellä ongelmiaan. Vasta sitten hän voi löytää halun, motivaation ja mahdollisuudet uusien taitojen ja toimintamallien oppimiseen. Vankilasielunhoito voi olla pohjatyötä, joka liittyy vankilan kuntoutusohjelmiin ja vangin selviytymissuunnitelmiin. Hyvin hoidettu vankilasielunhoito näkyy ehkä myös vankilayhteisössä vangin oman elämän rauhoittumise-

na ja eheytyminen, vankien keskinäisten sekä vankien ja henkilökunnan välisten konfliktien vähenemisenä.

Kun vankilan hengellinen työ on tarjonnut mahdollisuuden vankien ja seurakuntien sekä kristillisten järjestöjen kohtaamiseen, tämä kohtaaminen on synnyttänyt myös konkreettisia tuloksia. Seurakunnat ja järjestöt näet ylläpitävät palvelujärjestelmää, josta moni vankilasta vapautunut on löytänyt itselleen vertaistukea tai tukihenkilön, –ryhmän tai tukiasunnon. Kohtaamisen konkreettisenä tuloksena vapautuvalle on voinut aueta vankilan jälkeinen kuntoutuspaikka tai tuettu työpaikka. Uudenlainen sosiaalinen viiteryhmä seurakuntayhteydessä on tuonut mukanaan tuetun vapauden, joka on auttanut palaamaan yhteisöön ja yhteiskunnan arkeen. Vankilasielunhoidon tuloksellisuutta pohdittaessa ei tule rajoittua vain siihen, mitä vankilassa tapahtuu, vaan on pohdittava myös sitä, millä tavoin vankilasielunhoito voi tukea vankia hänen vapautuessaan. Samalla vapautumisen problematiikka on myös vankilasielunhoidolle suuri haaste.

Vankilasielunhoitoon liittyvä perhetyö voi auttaa perheen ihmissuhteissa. Sekä perheleirit että vangin, hänen puolisonsa ja perheenjäsentensä kanssa käydyt keskustelut luovat perheenjäsenten välistä yhteyttä ja lujittavat sitä. Vankilasielunhoitoon liittyvä perhetyö voi avata yhteyksiä kirkon perhetyöhön ja tuoda siten perheille pitkäaikaistaikin tukea. Parhaimmillaan perhetyö voi tukea perheen omia resursseja ja auttaa siten perhettä jaksamaan vankeusaikana ja selviämään vapautumisen tuomassa uudessa kriisissä.

Vankilasielunhoito perustuu holistiseen ihmiskäsitykseen. Ihminen on kokonaisuus, jossa yhdistyvät somaattinen, psyykkinen, sosiaalinen ja spirituaalinen aspekti. Siten esimerkiksi somaattinen sairaus resonoi ihmisen henkisessä, sosiaalisessa ja hengellisessä dimensiossa. Myös hänen elämänsä ja arvoillaan on vaikutusta koko hänen elämäänsä. Vankilasielunhoito tukee ihmisen eheytymistä. Sielunhoitoon liittyvä arvokuntoutus tukee ihmistä, kun hän etsii rikoksetonta ja päihteetöntä elämää. Vankilasielunhoitajien työ on useimmiten näkymätöntä lähityötä. Työskenteleä sellaisten ihmisten kanssa, joita kognitiiviset kuntoutusohjelmat eivät tavoita, ja jotka vankilan arjessa katoavat hiljaisuuteen. Sielunhoitajat voivat olla heidän elämässä jakajina auttamassa heitä mahdollisuuksien mukaan yksinäisyydestä yhteyteen.